

Bakalářská práce

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Obor ŽURNALISTIKA

Sabina Růžičková

**Azyl občanů NDR na velvyslanectví NSR v Praze
a jeho reflexe v českém dobovém tisku**

Bakalářská práce

Autor práce: **Sabina Růžičková**

Vedoucí práce: **doc. PhDr. Barbara Köpplová, CSc.**

Oponent práce:

Datum obhajoby:

Hodnocení:

Bakalářská práce

Bibliografický záznam

RŮŽIČKOVÁ Sabina. *Azyl občanů NDR na velvyslanectví NSR a jeho reflexe v českém dobovém tisku*; Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, obor Žurnalistika, 2008. 57 s.

Vedoucí bakalářské práce doc. PhDr. Barbara Köpplová, CSc.

Bakalářská práce

Anotace

Bakalářské práce „*Azyl občanů NDR na velvyslanectví NSR v Praze a jeho reflexe v českém dobovém tisku*“ pojednává o tom, jak vybraná periodika, vycházející v té době v Československu zobrazovala uvedenou historickou událost na svých stránkách. Mým úkolem bylo nejen nastínit příčiny a důsledky hromadného odchodu občanů NDR přes velvyslanectví NSR v Praze, ale snažila jsem se tento fenomén přiblížit i na pozadí dějinných přeměn, odehrávajících se v té době v Evropě. V druhé části mé práce jsem zjišťovala, zda vybraný vzorek dobových tiskovin informoval o této události, jež měla nepochybný vliv na pád komunistického režimu v Německé demokratické republice, nezaujatě, objektivně a svobodně.

Tento fakt jsem zkoumala pomocí historické srovnávací analýzy na třech rozdílných periodikách.

V časovém období od 13. 9. - 13. 10. v denících Rudé právo, Svobodné slovo a týdeníku Svět v obrazech.

Na závěr jsem zhodnotila rozdíly mezi jednotlivými tituly navzájem, ale i vůči celé události a dostupným faktům tak, jak se o nich dozvídáme nyní z odborné literatury, nezatížené cenzurou a dobovou ideologií.

Annotation

The thesis „The asylum of the German Democratic Republic's citizens on the Embassy of Federative German Republic in Prague” is trying to describe a portrayal of this historical event as it was depicted in three Czechoslovakian newspapers – Rude pravo, Svobodne slovo and Svet v obrazech. Using the comparative historical analysis of articles launched in the media listed above in the time period of September 13th till October 13th I was supposed to show and describe how the ways of informing about this situation differed.

Bakalářská práce

Klíčová slova

Azyl, občané, NDR, reflexe, dobový tisk, ambasáda NSR v Praze,

Keywords

The asylum, citizens, the German Democratic Republic, reflection, newspapers, the Embassy of Federative German Republic in Prague

Bakalářská práce

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.

Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne 21. 5. 2008

Sabina Růžičková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala mé konzultantce, profesorce doc. PhDr. Barbaře Köpplové, CSc. za podnětné rady a připomínky.

Obsah

ÚVOD	8
1. TEORETICKÁ ČÁST	9
1.1 PRVNÍ POKUSY O SVRŽENÍ KOMUNISMU	9
1.2. REVOLUČNÍ ROK 1989 V EVROPĚ	12
1.2.1 <i>Polsko</i>	12
1.2.2 <i>Maďarsko</i>	13
1.2.3 <i>Rumunsko</i>	13
1.2.4 <i>SSSR</i>	14
1.2.5 <i>Československo</i>	14
1.3 ROK 1989 V NDR	16
1.3.1 <i>Berlínská zeď</i>	17
1.3.2 <i>Protesty v NDR</i>	17
1.3.3 <i>Cesta ke svobodě</i>	19
1.4 MASOVÝ ÚTĚK OBYVATEL NDR DO ZÁPADNÍHO NĚMECKA	20
1.4.1 <i>Počátky uprchlického hnutí</i>	20
1.5 KRIZE NA VELVYSLANECTVÍ NSR V PRAZE	23
1.5.1 <i>Nejtěžší dny</i>	26
1.6 OPĚTOVNÉ PROPOJENÍ DĚJIN	28
1.7 VLIV A REFLEXE ZAHRANIČNÍHO TISKU	29
2. PRAKTICKÁ ČÁST	30
2.1 VLIV UDÁLOSTI NA ŽIVOT PRAŽANŮ	30
2.2 REFLEXE V ČESKÉM DOBOVÉM TISKU	31
2.2.1 <i>Rudé právo</i>	31
2.2.1.1 <i>Shrnutí</i>	39
2.2.2 <i>Svobodné slovo</i>	40
2.2.2.1 <i>Shrnutí</i>	46
2.2.3 <i>Svět v obrazech</i>	46
2.2.3.1 <i>Shrnutí</i>	47
ZÁVĚR	49
SUMMARY	51
POUŽITÁ LITERATURA	52
OBRAZOVÁ PŘÍLOHA	54

ÚVOD

Rok 1989 znamenal v dějinách států Východní Evropy historický milník. Satelity, které byly čtyřicet let podřízené komunistickému diktátu Sovětského svazu, dosáhly v několika měsících pádu totality a nastolení demokracie.

Protože mne velmi zajímá historie (můj koníček je průvodcovská činnost), chtěla jsem se ve své bakalářské práci věnovat právě takovému tématu. Vybrala jsem si hromadný odchod občanů tehdejšího Východního Německa přes velvyslanectví Německé spolkové republiky v Praze, ke kterému došlo na přelomu měsíců září a října 1989. Domnívám se, že této netradiční formě protestu východních Němců vůči stávajícími režimu nebyla v kontextu přemíry jiných událostí uvedeného období věnována dostatečná pozornost.

V první části práce jsem se snažila tuto událost, která přispěla k pádu totalitního režimu v NDR, přiblížit a upřesnit v kontextu dějinných přeměn odehrávajících se v té době v Evropě.

Zároveň mne velmi zajímalo, jak o této události referovala média v tehdejší Československu, kde v té době ještě panoval cenzurní dohled a svoboda tisku neexistovala, a zda mezi nimi existovaly nějaké rozdíly. Ve druhé části práce jsem se proto zaměřila na zobrazení tohoto fenoménu v československém dobovém tisku.

Na třech vybraných periodikách, které jsem zkoumala v údobí jednoho měsíce, jsem se snažila pomocí historické srovnávací analýzy dokázat, zda československý tisk o daném tématu informoval pravdivě, nezkresleně a svobodně.

Od 13. 9. - 13. 10. 1989 jsem si v denících Rudé právo, Svobodné slovo a týdeníku Svět v obrazech všimla veškerých článků, které se o tématu zmiňovaly; sledovala jsem, jakým způsobem, jak často a v jakém rozsahu se periodika uvedené události věnovala. Zkoumala jsem i fotografie, které byly u článků otištěny.

Pro volbu těchto tiskovin jsem se rozhodla z premisy, že deník Komunistické strany Československa bude o exodu východních Němců informovat jiným způsobem než obrazový týdeník, tolik nezatížený ideologií té doby.

Na závěr jsem zhodnotila rozdíly v informování mezi jednotlivými tituly navzájem, ale i vůči celé události a faktům tak, jak jejich obraz dnes nabízí odborná literatura.

1. Teoretická část

1.1 První pokusy o svržení komunismu

Po skončení druhé světové války v rozdělené Evropě vítěznými mocnostmi nastal ve východní Evropě ovládené Sovětským svazem předpokládaný silný odklon doleva. Komunistická strana vyhrála volby ve většině východoevropských států. Ty se pak staly ovládanými satelity Sovětského svazu. Tato totalitní diktatura trvala až do revolučního roku 1989, kdy se celý Východní blok zhroutil. Ještě předtím se však některé státy pokusily z područí Sovětského svazu vymanit. Jejich snahy o liberalizaci a reformy, které by zmírnily komunistický útlak, však byly většinou krvavě potlačeny.

Již v květnu v roce 1953 došlo k prvním nepokojům v Bulharsku, o měsíc později v Československu během měnové reformy. Ve stejný čas proběhlo povstání dělníků v Berlíně a v některých dalších městech NDR. Občané východního Německa zpočátku protestovali proti zvyšování daní a cen, později začali bojovat za svou národní suverenitu a občanskou svobodu. Na jejich požadavky však záhy odpověděl Sovětský svaz svými tanky. O život přišlo přes sto lidí, další byli zatčeni, či popraveni.

Dlouhotrvající nespokojenost se silně odrážela i v hromadných odchodech obyvatelstva využívající Západního Berlína jako cesty do SRN.

Do roku 1961, kdy situaci změnila výstavba berlínské zdi, opustilo NDR více než dva a půl milionu občanů.¹

Příchod další vlny bouřlivých nepokojů předznamenalo vystoupení vůdce sovětských komunistů Nikity Chrusčova na XX. sjezdu KSSS v únoru 1956. Zde zazněla doposud neslýchaná fakta o Stalinově teroru, čímž se spustila vlna kritiky dosavadního režimního vládnutí.²

Záhy tedy nastal zásadní boj proti komunistické tyranii v Maďarsku. V roce 1956 byl odvolán stalinistický předseda vlády Rákosi a do čela státu byl povolán pokrokový Imre Nagy.

V zemi stále více sílilo protikomunistické hnutí. Manifestující lidé požadovali mimo jiné svobodné

1 CUHRA, Jaroslav : České země v evropských dějinách; Praha, str. 193

2 KILEV, Michal : Chrusčov a rozpad Sovětského svazu; Praha

volby a odchod sovětských vojsk z Maďarska. Snaha o politický převrat dopadla pro Maďary katastrofálně. Dvě sovětské intervence (24. 10. a 4. 11. 1956) si vyžádaly přes 4. 000 mrtvých Maďarů a po následných čistkách byly popraveny minimálně další tři stovky lidí. Nagy byl nahrazen Jánosem Kádárem a v roce 1958 popraven.

Maďarské události potvrdily výhradní moc SSSR nad osudy komunistických satelitů. Země Západu totiž jen bezmocně sovětským násilnostem přihlížely. Kolem 200 000 lidí po potlačení revoluce Maďarsko opustilo.³

K nepokojům dochází i v Polsku, kde při dělnických bouřích v Poznani v červnu 1956 armáda zabila až sto lidí.⁴ K moci se dostává liberální komunist Wladyslaw Gomulka, který se snaží podporovat požadované reformy lidu. Vše ale probíhalo bez předešlé „konzultace „ se Sovětským svazem, načež přijíždí do Polska sovětské tanky, které se stáhnou až poté, kdy byla podepsána sovětsko – polská dohoda.

Vyvrcholením reformních snah v Československu bylo tzv. Pražské jaro, které zaznamenalo pokus o přeměnu socialistického politického systému a demokratizaci společnosti. Toto nadějně období usilující o „socialismus s lidskou tváří“ začíná zvolením Alexandra Dubčeka za vůdce československých komunistů. Základní platformou chystaných změn se stal dubnový Akční program KSČ, přijatý na zasedání ústředního výboru strany. Rozsáhlý dokument definoval koncepci reformy na další dva roky nejen po stránce politické a společenské, ale také ekonomické. Dokument sice zachovával vůdčí úlohu KSČ ve společnosti, ale některé jeho pasáže byly na svou dobu relativně pokrokové a odvážné.

Prosazovala se v něm například snaha o zvýšení svobody tisku, možnost vlády více stran, či svoboda cestování.⁵

V atmosféře celkového uvolnění rychle obnovovaly svou činnost společenské organizace a církve, byla zrušena cenzura a zahájeny rehabilitace obětí komunistických represí z 50. let.⁶

Nejvyšší představitelé Sovětského svazu začínali být však čím dál tím více znepokojeni možností, že by se vývoj v Československu mohl vymknout z pod kontroly komunistické strany a následně by mohl být zaveden prostý demokratický pluralitní systém s tržní ekonomikou, což nazývali

3 Dějiny 20. století; Praha, 2004, <http://dejiny.wz.cz>

4 CUHRA, Jaroslav : České země v evropských dějinách; Praha, 2006, str. 195

5 Britské listy : Den, kdy tanky zlikvidovaly české sny Pražského jara; (21. 8. 1998)

6 VANČURA, Jiří : Naděje a zklamání : Pražské jaro 1968; Praha, 1990

kontrarevolucí.

V červnu 1968 proběhlo na území ČSSR cvičení vojsk Varšavské smlouvy, které však bylo přípravou pro invazi. V noci z 20. na 21. srpna 1968 vpadla na území Československa sovětská vojska se symbolickou účastí ostatních států Varšavské smlouvy. Přestože obyvatelstvo spontánně zahájilo pasivní odpor vůči okupantům (padlo kolem stovky lidí), 31. srpna byl vládou pod nátlakem přijat moskevský protokol. Tím se fakticky uzavřel experiment Pražského jara a nastala fáze "normalizace" poměrů ve společnosti.

V měsících po invazi bylo in absentia odsouzeno 70 000 Čechů a Slováků, kteří odjeli z Československa a odmítli se vrátit. Celkem zemi podle odhadů opustilo 300 000 členů intelektuální elity.⁷

Jeden z největších úspěchů v boji s utlačitelským Sovětským svazem se odehrál v Polsku. V roce 1980 se zde strhla velká vlna protestů proti neohlášenému zvyšování cen.

14. srpna vypukla stávk v gdaňských loděnicích, kde na protest obsadili dělníci prostory závodu a jeho správu převzali do vlastních rukou. Do čela vzbouřenců se postavil elektrikář Lech Walesa. Během několika dnů se stávka rozšířila i do dalších měst. Na konci srpna byl režim nucen přijmout 21 dělnických požadavků, jejichž součástí bylo i vytvoření nezávislého odborového svazu Solidarita (22. 9. 1980). Ten dosáhl doposud nebývalých úspěchů při jednání s vládou a měl významný vliv na formování událostí koncem 80. let.

V noci z 12. na 13. prosince 1981 však zahájila mocenská elita *operaci X* předem schválenou v Moskvě. V zemi byl zaveden válečný stav, kdy bylo internováno asi 10. 000 osob včetně většiny vedoucích funkcionářů Solidarity.⁸ I přes značný odpor se Polsko stalo opět typickým socialistickým státem, ovšem navíc ještě pod dozorem vlivné armády.

7 Britské listy : Den, kdy tanky zlikvidovaly české sny Pražského jara; (21. 8. 1998)

8 CUHRA, Jaroslav : České země v evropských dějinách; Praha, 2006, str. 270

1.2. Revoluční rok 1989 v Evropě

Ze shora uvedených příkladů je zřejmé, že opozice vůči vlastním totalitním režimům narůstala v zemích východní Evropy po mnoho let. Fatální trhliny v tomto systému však přišly až se sovětskou „perestrojkou“⁹ a „glasností“¹⁰. V roce 1989 se konečně hráz protrhla. V několika málo týdnech došlo k pádu komunistických vlád v Maďarsku, Polsku, Československu, Bulharsku, Rumunsku, Sovětském svazu a v neposlední řadě i v NDR. Komunistické režimy se v těchto zemích zhroutily a vyvinul se zde nový politický systém založený na soutěži více politických stran a svobodných volbách.

V květnu 1989 umožnil prezident SSSR Michail Gorbačov přímý přenos z prvního zasedání nově zvoleného sovětského Kongresu lidových zmocněnců, v němž po částečně svobodných volbách zasedla řada opozičně naladěných poslanců. Jeden z nich – bývalý disident Andrej Sacharov ve svém projevu učinil do té doby něco nemyslitelného – veřejně vyzval vládu, aby zrušila vedoucí úlohu KSSS.¹¹

Nepopiratelný vliv tohoto sjezdu, jež byl charakterizován jako „demystifikace sovětské moci“, se záhy projevil na událostech v ostatních satelitních režimech východního bloku, které stále intenzivněji cítily slábnutí dosavadního sovětského dozoru.

„Polsku trvalo přemožení komunismu deset let (od návštěvy papeže Jana Pavla II. v roce 1979), Maďarům deset měsíců (od první dunajské demonstrace do Kulatého stolu), demonstrantům v NDR deset týdnů do pádu Berlínské zdi, V Československu to možná bude deset dnů!“¹²

1.2.1 Polsko

Polsko se již delší čas přiklápělo k variantě demokratizace moci. V tomto případě se o uvolnění poměrů v zemi směřující co nejrychleji ke svobodným volbám snažili zástupci silné a nezávislé odborové organizace Solidarita. Ta již v prosinci 1988 ustavila Občanský výbor složený ze 119 zástupců opozičních struktur.

Ti se 6. února 1989 sešli u „kulatého stolu“. Výsledkem dvouměsíčních debat byla dohoda o

9 přestavba

10 otevřenost

11 CUHRA, Jaroslav : České země v evropských dějinách; Praha, 2006, str. 292

12 KENNEY, Padraic : Karneval revoluce; Praha, 2002, str. 339. Poznámka britského spisovatele Timothy Gartona Ashe v rozhovoru s Václavem Havlem při jednání Občanského fóra v suterénu Laterny magiky.

postupné liberalizaci a demokratizaci režimu. 17. dubna byla také opět povolena činnost Solidarity, která byla do té doby v ilegilitě.

V červnových svobodných parlamentních volbách pak tato odborová organizace založená v roce 1980 naprosto jednoznačně zvítězila. V dvoukomorovém parlamentu prakticky získala všechna křesla, o která mohla usilovat.¹³

O tři měsíce později byl jmenován premiérem poradce Solidarity Tadeusz Mazowiecki, jenž se stal prvním nekomunistickým premiérem ve středovýchodní Evropě minimálně od roku 1947.

9. prosince byl zakladatel Solidarity a nositel Nobelovy ceny Lech Walesa zvolen prezidentem Polské republiky.

1.2.2 Maďarsko

Také v Maďarsku se daly věci do prudkého pohybu. Již v lednu 1989 schválil komunisty ovládaný parlament zákon o shromažďovacím a sdružovacím právu, který umožnil legálně zakládat politické strany. Ty byly vytvořeny 22. března a jejich zástupci plánovali jednání u „kulatého opozičního stolu. Než však k tomu stačilo dojít, strhla na sebe pozornost jedna událost, ze které se později stal symbol maďarské revoluce v roce 1989.¹⁴ Jednalo se o veřejný pohřeb předsedy maďarské vlády Imreho Nagy, popraveného v roce 1958 za podporu protisovětského povstání. Pohřeb, který se uskutečnil 16. června, se změnil v pokojnou celonárodní tryznu a manifestaci proti stávající vládě. Zazněly požadavky o stažení sovětských vojsk z Maďarska a o konečné skoncování s komunismem. Změny na sebe nenechaly dlouho čekat. Již v září téhož roku se maďarský parlament omlouvá Československu za účast v srpnové okupaci roku 1968.

Přesně třiatřicet let po vypuknutí revoluce byla 23. října – v den výročí maďarského povstání vyhlášena nová Maďarská republika, zbavená přívazku „lidová“.

1.2.3 Rumunsko

Z nenásilného charakteru východoevropských revolucí vyčnívá pouze Rumunsko.¹⁵

Zde komunistický režim skončil až po násilném, krvavém převratu v prosinci roku 1989, kdy byl svržen a následně popraven diktátor Ceausescu. Novým prezidentem byl zvolen Ion Iliescu, který v čele nové vlády postupně přijímal pravidla demokratického systému.

13 HANZEL, Vladimír : Zrychlený tep dějin; Praha, 2006, str. 20

14 KENNEY, Padraic : Karneval revoluce; Praha, 2002, str. 300

15 CUHRA, Jaroslav : České země v evropských dějinách; Praha, 2006, str. 294

1.2.4 SSSR

Až do roku 1989 uplatňoval Sovětský svaz ve všech výše uvedených zemích statut „omezené suverenity“. V květnu téhož roku byl zvolen Michail Gorbačov prezidentem SSSR a zanedlouho zavedl tzv. *Perestrojku* (přestavba) a *glasnost* (transparentnost).

Po projevu poslance Andreje Sacharova, který vyzval k řízení státu pomocí volených orgánů a nabádal k zrušení neomezené vlády komunistické strany, se stupňovaly národnostní rozbroje, které rapidně rozkládaly autoritu komunistické strany i samotného Gorbačova.

K nepokojům docházelo v Pobaltí, Gruzii, Moldavsku, na Ukrajině. Konflikt v Náhorním Karabachu probíhající mezi dvěma sovětskými republikami Arménií a Ázerbajdžánem nebyla schopná Moskva vyřešit. Snaha zastavit rozklad impéria přestávala být čím dál víc úspěšná.

15 států Sovětského svazu se proto prohlašuje za autonomní (1990 – Litva, Lotyšsko, Estonsko, 1991 – Ukrajina...).¹⁶ V prosinci roku 1991 se Sovětský svaz rozpadá.

1.2.5 Československo

Za jeden z mnoha impulsů k rozhoření „Sametové revoluce“ v Československu může být považována i nepravdivá zpráva o mrtvém studentovi, který měl být údajně zavražděn při brutálním potlačení demonstrace 17. listopadu 1989. Příchod převratných změn bylo ale již delší čas zřetelně cítit na každém kroku.

Širokého úspěchu dosáhla již předtím petiční akce Několik vět, kde byly zformulovány klíčové požadavky opozice. Od června do listopadu ji podepsal rekordní počet 40. 000 obyvatel.¹⁷

I když si to režim nechtěl připouštět, rozklad komunismu v sousedních zemích pro něj znamenal přímé ohrožení.

Paradoxem již zmiňovaného policejního zásahu na Národní třídě, při kterém bylo zraněno nejméně 500 lidí¹⁸, byla skutečnost, že šlo o povolenou akci.

Jen o dva dny později byla založena strana Občanské fórum (OF)¹⁹, jež se pasovala na „zástupce veřejnosti“.

Masové demonstrace kulminovaly 25. a 26. listopadu, o den později dosáhla velkého úspěchu dvouhodinová generální stávka, díky níž došlo posléze k jednání Občanského fóra s vládou.

29. listopadu byla zrušena „vedoucí úloha strany“, o několik dní později rezignoval prezident

16 ROMANO, Sergio : Na cestě k novému evropskému mírovému pořádku; Praha 2004

17 CUHRA, Jaroslav : České země v evropských dějinách; Praha, 2006, str. 295

18 CUHRA, Jaroslav : České země v evropských dějinách; Praha, 2006, str. 297

19 SUK, Jiří : Občanské fórum : listopad – prosinec 1989; Praha 1997

Bakalářská práce

Gustav Husák. Nic tedy nestálo v cestě Václavu Havlovi, aby se v prosinci téhož roku stal prezidentem.

V červnu 1990 se konaly svobodné volby, ve kterých dle očekávání jasně zvítězila pravice.

1.3 Rok 1989 v NDR

Proces demokratizace v okolních státech stupňuje nespokojenost obyvatelstva NDR. Přestárlé státní a stranické vedení však nadále odmítá jakékoli změny. Ve východním Německu nesmlouvavě vládne pevná ruka Ericha Honeckera a strany SED. Zdejší komunistický režim nepřipouštěl jakékoli reformy a trval na realitě dvou německých států s protikladným státním zřízením.²⁰ Pro Honeckera bylo „*spojení socialismu a kapitalismu stejně nemožné jako spojení ohně a vody*.“²¹ Tváří v tvář bezperspektivnosti domácích poměrů sílila touha žít ve Spolkové republice, slibující svobodu a blahobyt. Zvláště mladí lidé, kteří chtěli svobodně cestovat a byli neustále sužováni vleklými materiálními problémy, si stále častěji kladli otázku „Jít nebo zůstat“?²²

Svědčil o tom rostoucí počet osob, které požádaly o „*vyvázání ze státního občanství*“ a chtěly opustit NDR. Vystěhovalecká vlna v roce 1984, kdy 35 000 občanů NDR přesídlilo do Spolkové republiky (1985 : 18 000, 1986 : 20 000, 1987 : 11 500, 1988 skoro 30 000 lidí, kromě toho 10 000 uprchlíků), byla ukazatelem dlouhotrvající nespokojenosti širokých vrstev.

Z tajné informace ÚV vyplývá, že v dubnu 1988 bylo podáno 112 000 žádostí o přesídlení do SRN.²³

Osob rozhodnutých žít ve Spolkové republice neubývalo ani v roce 1989. Již 11. ledna se skupině dvaceti východních Němců podařilo vynutit si obsazením velvyslanectví NSR ve východním Berlíně nejen slib beztrestnosti, ale i okamžité vyřízení žádosti o výjezd do západního Německa.²⁴ Honecker však této události nepřikládá větší význam a dále neúnavně ubezpečuje svůj lid, že východních Němců se reformy, odehrávající se v okolních státech, rozhodně netýkají.

Tvrdohlavost vlády, jejíž zatvrzelá neochota udělat cokoli, postupně přesvědčovala opoziční hnutí, že jde o režim, s nímž dialog, který již postupně probíhal v jiných zemích komunistického bloku, vést prostě nelze.

„*Berlínská zeď tu bude stát minimálně dalších padesát let*,“ hřimal ve svých projevech sebevědomě Honecker.²⁵ Jeho slova prozatím potvrzuje i únorová střelba na občany, kteří se snažili přes Berlínskou zeď proniknout do západního Německa.

20 HANZEL, Vladimír : Zrychlený tep dějin; Praha, 2006, str. 21

21 WEBER, Hermann : Dějiny NDR; Praha, 2003, str. 292

22 MÜLLER, Helmut : Dějiny Německa; Praha, 1995, str. 452

23 WEBER, Hermann : Dějiny NDR; Praha, 2003, str. 292

24 MÜLLER, Helmut : Dějiny Německa; Praha, str. 453

25 Pád Berlínské zdi, Český rozhlas, www. rozhlas. cz; 21. 6. 2007

1.3.1 Berlínská zeď

Do roku 1961 opustilo NDR miliony lidí, mezi nimi mnoho mladých a kvalifikovaných pracovních sil. Aby zabránila vykrvácení vlastního státu, uzavřela NDR téměř neprodyšně své hranice. Zvláštní poloha Berlína přitom vedla k něčemu dosud nepředstavitelnému – napříč jednou evropskou metropolí byla postavena zeď.

Ráno 13. srpna 1961 dalo vedení SED příkaz ke stavbě zdi, která dokonale uzavřela východní sektor vůči západní části města. Pracovníky na stavbě hlídala policie a armáda. Všechna dopravní spojení mezi oběma částmi Berlína byla stavbou zdi přerušena.

Spolková vláda a západní mocnosti musely tento akt násilí bezmocně strpět, protest západních spojenců proti stavbě zdi se zcela minul účinkem.²⁶

Od 13. listopadu 1961, kdy byla zeď postavena do jejího pádu 9. 11. 1989, bylo při pokusech o její překonání zastřeleno několik desítek až stovek lidí. Přesný počet obětí není doposud stále jasný. Spekuluje se mezi 86 až 236 usmrcenými lidmi.

Až do posledního okamžiku existence zděné hranice mezi východním a západním Berlínem, měli pohraničníci příkaz zastřelit kohokoli, kdo se o překonání Berlínské zdi pokusil.

V příkazu tajné policie doslova stojí : „Neváhejte použít střelných zbraní, dokonce ani tehdy, když se o narušení hranice pokoušejí ženy a děti. Zrádci je často takto používají ke svému užítku.“²⁷

1.3.2 Protesty v NDR

Zatímco ve východním Německu vládne železnou mocí Erich Honecker, stále odmítající jakékoli změny. Okolní země již intenzivně pracují na důležitých politických a společenských reformách.

Již v únoru usedá v Polsku ke Kulatému stolu 57 zástupců složených z komunistické vlády, opozice a církve, aby spolu vedli hovory o budoucnosti zemi. Jednání O dva měsíce později dospělo k podepsání dohody o zásadních politických a hospodářských reformách.

Převratné události se odehrávají i v Maďarsku. V dubnu se maďarská socialistická dělnická strana zřídá vedoucí úlohy ve společnosti. Krátce nato jsou zahájeny důležité společenské a politické změny uvnitř země. O měsíc později Maďaři začínají likvidovat drátěné zátarasy na hranicích s Rakouskem za přítomnosti rakouského a maďarského ministra zahraničí. Vzniká tak první „zelená hranice“ mezi východem a západem.

26 MÜLLER, Helmut : Dějiny Německa; Praha, str. 375

27 Pád Berlínské zdi, Český rozhlas, www.rozhlas.cz; 21. 6. 2007

Bakalářská práce

Hluboká politická krize NDR vyšla najevo zejména při komunálních volbách v květnu 1989.

Velký počet lidí k volbám nešlo. Ti, co se k nim přesto dostavili, hlasovali proti komunistickým kandidátům, přesněji proti kandidátům Národní fronty.

Ti ale přesto ve volbách jednoznačně zvítězili. Získali neuvěřitelných 98,85 %²⁸ hlasů.

Což dokazovalo jediné, volby byly zfalšovány!

Rozčarovanosť lidí byla enormní. Stále častěji se proto v německých ulicích konaly protestní demonstrace, přestože brutalita zásahových jednotek byla pověstná.

Systematická vzpoura nespokojených občanů NDR proti komunistickému režimu začala v pondělí 4. října 1989 modlitbou za mír v kostele Svatého Mikuláše v Lipsku. Zde se zrodila ona známá věta „*Wir sind das Volk! - My jsme ten lid!*“²⁹

Od tohoto okamžiku probíhají každé pondělí v Lipsku demonstrace, které se postupně rozšiřují do dalších měst NDR.

Protestující lidé se snaží mírovou cestou prosadit reformy a demokratizaci zkorumpovaného režimu. Pravidelnou modlitbou za mír sdělují vládě, že nechtějí odstranit stávající režim násilím, nýbrž usilují o odchod komunistů bez prolití jediné kapky krve.

7. října probíhají velkolepé oslavy 40. výročí 1. „německého státu dělníků a rolníků“. Od ostatních let se však průběh oslav diametrálně liší. Předchozí roky lemovaly ulice davy rozjásaných obyvatel, nyní se na mnoha místech země konají demonstrace, která mají za cíl dosáhnout změn vládnoucího komunistického režimu.

Vzpouře, které jsou brutálně potlačovány propukají v Lipsku, Drážďanech, Postupimi a v mnoha dalších městech východního Německa.

Jubilejního výročí NDR je přítomen i nejvyšší představitel SSSR Michail Gorbačov. Ten ve svém projevu zdůraznil nezbytnost demokratických reforem.

„*Kdo příliš pozdě přijde, toho potrestá sám život,*“³⁰ prohlásil a představitelům NDR dal tak jasně najevo, že již se sovětskou pomocí nemohou počítat, jako to bylo v předchozích letech.

Berlínská vláda se přesto snaží tvářit sebevědomě, že žádné změny neplánuje a komunistický režim stojí neochvějně na pevných základech. Tomuto tvrzení ale již věří opravu jen málokdo.

28 WEBER, Hermann : Dějiny NDR; Praha, 2003, str. 294

29 Pád Berlínské zdi, Český rozhlas, www.rozhlas.cz; 21. 6. 2007

30 Pád Berlínské zdi, Český rozhlas, www.rozhlas.cz; 21. 6. 2007

9. října se v Lipsku po tradičních pondělních motlitbách vydalo do ulic více jak 70. 000 protestujících občanů.³¹ Policie a bezpečnostní síly však nezasáhly. Když se 16. října o týden později v Lipsku shromáždilo více jak 120 000³² osob, byla vládě jasné, že již se jednání o požadovaných změnách nevyhne.

1.3.3 Cesta ke svobodě

Krátce nato (18. října 1989) nastává nedobrovolný pád Ericha Honeckera, který je sesazen ze všech stranických a státních funkcí. Je nahrazen Egonem Krenzem. Ten byl však považován za Honeckerova chráněnce a neměl skoro žádnou autoritu.³³

Na ulicích jsou proto i nadále organizovány nepovolené demonstrace, kdy lidé stále vykřikují již zmiňované heslo „My jsme ten lid!“

4. listopadu protestuje jen ve východním Berlíně milion³⁴ lidí. Německý tisk uveřejňuje zákon o svobodě cestování připravovaný vládou.

Netrpělivý lid chce ale vycestovat hned.

Devátého listopadu oznámil překvapivě člen berlínského politbyra Günter Sabowski otevření hranic se Spolkovou republikou a Západním Berlínem. Ještě téže noci proudily zcela volně tisíce občanů NDR do Západního Berlína a pohraničních měst ve Spolkové republice, kde probíhaly spontánní lidové oslavy.

Ty krátce před půlnocí vyvrcholily rozbouráním i nenáviděné Berlínské zdi – 10. 11. 1989.

Již 18. března se konaly svobodné volby v NDR, které končí jasným vítězstvím pravicových stran.

1. července zavedly oba německé státy společnou měnu. Oficiální sjednocení následovalo necelých jedenáct měsíců od pádu Berlínské zdi, tedy **3. 10. 1989.**

31 MÜLLER, Helmut : Dějiny Německa; Praha, str. 454

32 WEBER, Hermann : Dějiny NDR; Praha, 2003, str. 299

33 WEBER, Hermann : Dějiny NDR; Praha, 2003, str. 300

34 MÜLLER, Helmut : Dějiny Německa; Praha, str. 455

1.4 Masový útěk obyvatel NDR do západního Německa

Emigrace jako forma revoluce

Německá demokratická republika vzniká 7. října 1949. V té době se již západnímu Německu podařilo zahltit stopy druhé světové války a v dalších letech se jak SRN, tak hlavně západní Berlín stal „výkladní skříní západu“. Pokroková země lákala východoněmecké obyvatele přímou úměrou. Čím více komunistická vláda NDR striktně odmítala jakékoli snahy o policejné či společenské reformy země, o to více se demokratické západní Německo pro ně stávalo lákavým magnetem.

NDR se proto musela neustále potýkat s problémem, jak svým obyvatelům co nejefektivněji zabránit v podnikání masových odchodů na Západ. Před 13. srpnem 1961 svou zemi dobrovolně opustily zhruba dva miliony sedm set tisíc východních Němců.³⁵ Úspěšným řešením bylo postavení Berlínské zdi. Obeháním západního Berlína se komunistické vládě podařilo zamezit svým občanům do té doby snadnému přechodu na Západ.

Fenomén exodu východních Němců analyzoval sociolog Albert Hirschmann pomocí dvou termínů *exit* a *voice*.

„V jakémkoli společenském organismu, ve firmě, instituci, či státě, je možné vyjádřit nespokojenost s jeho fungováním v zásadě dvěma způsoby : odchodem nebo protestem a snahou o změnu poměrů. Oba způsoby jsou přitom protikladné. Exit je řešení individuální, privátní, jednorázové a okamžité, voice vyžaduje organizaci, čas, úsilí. A je mezi nimi – co do efektu na daný společenský organismus – nepřímá úměra.“³⁶

V případě druhé poloviny roku 1989, kdy se masové pokusy o emigraci východních Němců stávaly díky západnímu tisku věcí veřejnou, *exit* nabyl některé rysy charakteristické pro *voice* a oba projevy protestů jakoby splynuly v jeden.

Úsilí prosadit svobodu pohybu se rázem stalo i snahou prosadit svobodu vůbec.

1.4.1 Počátky uprchlického hnutí

35 TŮMA, Oldřich : Časopis Soudobé dějiny; Exodus východních Němců přes Prahu v září 1989; č. II. -III. /1999

36 HIRSCHMANN, Albert : Exit, Voice and Loyalty, Cambridge, 1970

Bakalářská práce

Předehtou dramatických událostí na velvyslanectví NSR v Praze bylo otevření maďarsko – rakouských hranic.

2. května 1989 Maďarsko zahájilo za přítomnosti rakouského a maďarského ministra zahraničí odstraňování hraničních zátarasů na rakousko – maďarské hranici. Toho využilo 19. srpna přibližně 700 obyvatel NDR, kteří byli v té době v Maďarsku na dovolené a při „panevropském pikniku“, jež se pořádal přímo na hranicích nedaleko Šoproně, uprchli na svobodu.³⁷

Pět dní nato obdrželi povolení k vycestování i uprchlíci, kteří se zdržovali na velvyslanectví v Budapešti.³⁸

Maďarsko vytrvale odmítalo nesouhlasné projevy východoněmecké vlády a prohlašovalo, že vzniklou situaci musí společně řešit oba německé státy. Na důkaz toho 11. září vypovídá smlouvu s NDR o pravidlech cestování z roku 1969, čímž uvolnila cestu všem občanům NDR, kteří chtěli emigrovat. Ještě v noci z 10. na 11. září překročilo hranice více než deset tisíc východních Němců.

Za několik dní se ve východním Berlíně uzavírá stále zastoupení Spolkové republiky v NDR. Důvodem je přeplněná budova lidmi, kteří se chtějí touto cestou dostat na Západ.

Tím začalo uprchlické hnutí, které se během několika následujících týdnů rapidně rozrostlo. Občané NDR si obsazením velvyslanectví NSR v Praze, ve Varšavě, východním Berlíně a Budapešti vynucovali povolení vycestovat do NSR.

Nejprve si za cíl vybírali západoněmeckou misi v Budapešti, poté ve východním Berlíně, ve Varšavě a následně v Praze. Jejich taktika byla následovná: příslušná velvyslanectví odmítali opustit, dokud jim nebude zprostředkováno vycestování na Západ.

Obyvatelé NDR byli o událostech detailně informováni díky západoněmecké televizi, a tak jejich reakce byly takřka okamžité.

V období od července do září byla již velvyslanectví v Budapešti, Varšavě a Praze přeplněna uprchlíky z východního Německa, jež žádali víza do NSR.

Vláda NDR se mezitím pečlivě připravovala na velkolepé oslavy svého 40. výročí, které připadly na sedmého října. K masovému útěku svých občanů prozatím nezaujala žádné významné stanovisko. Východoněmecká zpravodajská agentura ADN hromadné odchody komentovala

37 KENNEY, Padraic : Karneval revoluce; Praha, 2002, str. 317

38 MÜLLER, Helmut : Dějiny Německa; Praha, str. 454

Bakalářská práce

jedinou větou, vyslovenou ústy Ericha Honeckera : „*Není třeba pro ně ronit slzy!*“³⁹

Média na celém světě mezitím přinášejí zprávy o masovém úniku obyvatel NDR a také informují o krizi východoněmeckého státu pod nadvládou Honeckera a strany SED.

Občané NDR, kteří se chtěli v létě 1989 pokusit proniknout na Západ přes maďarskou zelenou hranici, museli nejprve přejít přes československé území. Zde však celníci dodržovali dohody s NDR a důkladně kontrolovali platné cestovní doklady východoněmeckých občanů. To způsobilo růst ilegálních přechodů československo – maďarské hranice.

O podobných incidentech, které častokrát provázela střelba, intenzivně informovaly západní tiskové agentury.

Týden	Počet zaznamenaných narušení hranic občany NDR ⁴⁰
31.7. - 6. 8.	14
7. 8. - 13. 8.	25
14. 8. - 20. 8.	33
21. 8. - 27. 8.	107
28. 8. - 3. 9.	240
4. 9. - 10. 9.	248
11. 9. - 17. 9.	847
18. 9. - 24. 9.	666
25. 9. - 1. 10.	555

Klesající počet osob, kteří se ve druhé polovině září pokoušeli překonat hranice patrně souvisí s tím, že se již jejich hlavním cílem stala Bonnská ambasáda v Praze.

39 MÜLLER, Helmut : Dějiny Německa; Praha, str. 454

40 TUMA, Oldřich : Časopis Soudobé dějiny; Exodus východních Němců přes Prahu v září 1989; č. II. -III. /1999

1.5 Krize na velvyslanectví NSR v Praze

„Cestou na pražskou ambasádu 30. září 1989 jsem si poprvé uvědomil, že s NDR je konec“⁴¹

Hans - Dietrich Genscher

V porovnání s ostatními státy východní Evropy, počet žadatelů o azyl na západoněmecké ambasádě v Praze rostl neustále se zvyšující geometrickou řadou.

Ještě v srpnu 1989 se na tamějším velvyslanectví SRN nacházelo „jen“ několik desítek občanů NDR. Již 7. září 1989 se zde ale nacházelo 365 občanů NDR. Na konci září se počet žadatelů o vycestování do SRN už vyšplhal na čtyři tisíce lidí.

Podobnou situaci zažila Bonnská ambasáda v Praze již v roce 1985. Tehdy několika set osobám, které se v prostorách Lobkovického paláce zdržovaly pár měsíců, přislíbila rychlé vyřízení jejich žádosti o vycestování. Ti se pak spokojeně vrátili do NDR.⁴²

S podobným řešením nastalé situace o čtyři roky později počítala československá vláda i tentokrát. Důrazně však již od začátku podotýkala, že problém s uprchlíky musí být prioritně vyřešen mezi vládami NDR a SRN. Představitelů východního Německa poté prostřednictvím československého ministra zahraničí Jaromíra Johanese vláda ubezpečila, že rozhodně nezamýšlí problém řešit podle „maďarského modelu“, tady otevřením hranic.⁴³

Tento slib NDR s díky přijalo. Jediná výtku se týkala příliš snadnému vniknutí uprchlíků na území ambasády.

Příliš klidné vládní představitelů NDR nenechala ani přítomnost mnoha televizních štábů, které celou situaci důkladně sledovaly a pravidelně o ní referovaly. Díky nim také mohli ještě nerozhodní východoněmečtí občané názorně sledovat, jak se co nejefektivněji dostat za plot velvyslanectví.

12. září nabídl zmocněnec vlády NDR právník Wolfgang Vogel žadatelům o azyl nabídku řešení s příslušnými garancemi. 247⁴⁴ osob návrh přijalo a ještě týž den odcestovalo zpátky do NDR. Jejich místa však byla urychleně nahrazena dalšími východními Němci.

41 GENSCHER, Hans – Dietrich : Erinnerungen, str. 18, Baden Baden, 1993

42 TŮMA, Oldřich : Časopis Soudobé dějiny; Exodus východních Němců přes Prahu v září 1989; č. II. -III. /1999

43 TŮMA, Oldřich : Časopis Soudobé dějiny; Exodus východních Němců přes Prahu v září 1989; č. II. -III. /1999

44 TŮMA, Oldřich : Časopis Soudobé dějiny; Exodus východních Němců přes Prahu v září 1989; č. II. -III. /1999

Bakalářská práce

Po 15. září přibývalo každý den přibližně sedmdesát dalších uprchlíků. Na konci měsíce se jejich počet rapidně vzrůstal. Zatímco 25. září jich tu bylo 874, o dva dny později se jejich počet skoro zdvojnásobil na 1400 lidí!⁴⁵

V tuto dobu se dění v Lobkovickém paláci stalo velmi přitažlivým tématem pro světová média, která pravidelně přinášela ty nejatraktivnější záběry tísnicích se lidí v absolutně nedostačujících prostorách. Jejich komentátoři často užívali slova exodus, které trefně vystihovalo katastrofální situaci v Praze.

Přestože od začátku měsíce přispěchal uprchlíkům na pomoc německý Červený kříž, který zajišťoval dodávky potravin, léků, stanů, či lékařské ošetření, situace se stávala den ode dne neudržitelnější.

S neustále přibývajícím lidmi, kteří ambasádu obsadili doslova až po střechu, začínalo hrozit nebezpečí nemocí a epidemií.

Přesto přese všechno nebyla ambasáda uzavřena, jak tomu bylo v Budapešti, východním Berlíně či Varšavě. Naopak přijímala další azylanty, i když bylo jasné, že daná situace je již neúnosná.

I když podmínky byly pro východoněmecké uprchlíky nelidské, obzvláště pro rodiny s malými dětmi, nadále tvrdošijně odmítali vydobyté prostory opustit.

Vládám tedy nezbylo nic jiného než urychleně vymyslet nějaké řešení, se kterým by žadatelé o azyl souhlasili.

Na žádost NSR o poskytnutí náhradních prostor pro uprchlíky, odpověděla vláda ČSSR zamítavě.

„Žádné náhradní prostory poskytnuty nebudou, nic by to ostatně neřešilo, uprchlíků z NDR by přibýlo ještě víc. Řešením by bylo naopak zamezit vstupu občanů NDR na ambasádu – to a nabízenou ochranu ovšem zase odmítla SRN.

Základní československá pozice v těchto jednáních byla stále neoblomná. Problém musí hlavně mezi sebou řešit SRN a NDR.“⁴⁶

Několik bezvysledných jednání mezi vládami NDR a NSR, donutilo ministra zahraničních věcí NSR Hanse Dietricha Genschera k neplánované schůzce se sovětským ministrem zahraničí Eduardem Ševardnadzem. Ten považoval aktivitu žadatelů o azyl za nepochopitelnou.

⁴⁵ KENNEY, Padraic : Karneval revoluce; Praha, 2002,

⁴⁶ TŮMA, Oldřich : Časopis Soudobé dějiny; Exodus východních Němců přes Prahu v září 1989; č. II. -III. /1999

Bakalářská práce

„Soudil, že v NDR panují přímo skvělé sociální podmínky, takže není jediný důvod odtud odcházet. Nakonec však řekl, že on osobně by je odejít nechal.“⁴⁷

Ráno 29. září byl vypracován československou vládou na společném jednání ÚV KSČ a ministerstva zahraničí návrh řešení kritické situace shrnutý ve 4 bodech.

- 1. NDR musí aktivněji působit v zájmu uvolnění celé problematiky : čs. strana očekává, že titulář NDR požádá oficiálně čs. úřady o zesílení ochranných opatření kolem ZÚ NSR, aby občanům NDR zamezil vstup přes zahradu.*
- 2. NDR by mohla vyhlásit amnestii.*
- 3. V rámci amnestie dát pokyn, aby konzuláty ZÚ NDR vystavily občanům NDR cestovní pasy a výjezdní doložky do NSR (to umožní selektivní výběr straně NDR).*
- 4. NDR přistaví autobusy k ZÚ NSR v Praze a své občany s cestovními dokumenty převezve přes území NDR na hranice NSR, kde je propustí.⁴⁸*

Východoněmecké politbyro ještě den přijalo československý návrh, který byl upraven jen v několika málo bodech. Na příklad převoz neprobíhal autobusy, nýbrž vlaky a nebyla vyhlášena amnestie.

Následující den na „místo činu“ přiletěl spolkový ministr vnitra Rudolf Seiters a ministr zahraničí Genscher. Ještě ten večer za bouřlivého jásotu východoněmeckých občanů pronesl Genscher z balkonu Lobkovického paláce památný projev.

„Milí krajané, přijeli jsme, abychom vám sdělili, že dnes nadešel okamžik vašeho odjezdu do Spolkové republiky.“⁴⁹

Jeho slova byla záhy realizována. Ještě v ten den je v nočních hodinách odváženo několik set občanů NDR na nádraží v Libni, odkud zvláštními vlaky odcestovali z Prahy do Drážďan a odtud dále do bavorského Hofu. Již ve vlaku jim byly vydány západoněmecké pasy. Podle odhadů té noci vycestovalo pět vlakov na vytoužený Západ od tří až pěti tisíc lidí.

47 BAKER, James : The Politics of Diplomacy : Revolution, War and Peace 1989 – 1992, New York 1995, s. 149

48 Zpráva Sadovského pro ministra Johanese, 29. 9. 1989, 23:30

49 GENSCHER, Hans – Dietrich : Erinnerungen, str. 21, Baden Baden, 1993

„ZÚ NSR je prázdný. 1. 10 v 9. 00 odjel z Libně poslední vlak...“⁵⁰

Tento nadějně znějící telegram, který byl zaslán 1. 10. ministru Johanesovi do New Yorku, měl však brzy hořkou příchut'. Anabáze s východoněmeckými uprchlíky totiž zdaleka neskončila, jak se zpočátku zdálo. Naopak, nejdramatičtější události honosné prostory Lobkovického paláce ještě čekaly.

1.5.1 Nejtěžší dny

Nepopíratelný úspěch „pražských uprchlíků“ hojně motivoval ostatní východní Němce toužící dostat se na Západ. Průniky na ambasádu tedy pokračovaly. Přestože se dalším nelegálním vstupům snažila bránit státní bezpečnost, 3. října se zde nacházelo opět až šest tisíc lidí včetně mnoha dětí a kojenců!⁵¹

Ti, kteří už neměli šanci dostat se přímo na velvyslanectví, se zdržovali v okolních ulicích, čímž prakticky ochromili život v centru Prahy.

Ještě ten den uzavírá Československo své hranice s NDR.

Velvyslanectví NSR v Praze přestalo již přijímat další občany. Červený kříž NSR poskytuje občanům zdravotní péči a stravu. Spoustě z nich chybí i základní hygienické vybavení.

Spolkový kancléř NSR Helmut Kohl žádá československou vládu o humanitární přístup k řešení kritické situace. Předseda vlády ČSSR Ladislav Adamec informuje Kohla o dohodě s vládou NDR řešit problém občanů zdržujících se na velvyslanectví NSR v Praze obdobně jako v minulých dnech - umožněním výjezdu do NSR.

4. října je tak další vlna východoněmeckých exulantů vypravena speciálními vlaky směr svobodné NSR.

Z Prahy bylo nakonec vypraveno celkem osm vlakových souprav s více než 7600 občany NDR směřujících do západního Německa.⁵² Vláda NDR vydala k celé situaci stanovisko, v němž prohlašuje, že za celý problém může NSR, neboť porušila normy, podle kterých velvyslanectví v Evropě nemohou poskytovat azyl.

50 TŮMA, Oldřich : Časopis Soudobé dějiny; Exodus východních Němců přes Prahu v září 1989; č. II. -III. /1999

51 TŮMA, Oldřich : Časopis Soudobé dějiny; Exodus východních Němců přes Prahu v září 1989; č. II. -III. /1999

52 MÜLLER, Helmut : Dějiny Německa; Praha, str. 453

Bakalářská práce

Problém způsobilo přes tisíc opuštěných vozidel, které v Praze zanechali občané východního Německa.

1.6 Opětovné propojení dějin

„Velvyslanecká historie má několik rovin a je průsečíkem několika příběhů : trojstranného (československo – německo – německého), politického a diplomatického jednání na nejvyšší úrovni, kolapsu dvou režimů, probuzení občanských společností v Československu i NDR, ale i epizody dlouhodobě se vyvíjejícího vztahu Češi – Němci.“⁵³

Celá událost obsazení barokního paláce na Malé Straně měla nezpochybnitelný vliv nejen na pád komunismu v NDR, ale ovlivnila i politickou situaci v Československu, která čím dál jasněji směřovala ke kolapsu stávajícího režimu.

Pravidelné televizní záběry přinášející pohled na naše sousedy, kteří v tak nuzných podmínkách přeplněného velvyslanectví bojují za lepší budoucnost, nenechala československé občany chladné. V tu chvíli spojovala oba národy společná touha po svobodě. Všudypřítomnou revoluční náladu pak ještě zvýšily euforické snímky pádu Berlínské zdi.

V podstatě celý podzim roku 1989 byly tyto dva státy stále ještě patřící k satelitům Sovětského svazu chtě nechtě provázány a fungovala mezi nimi i určitá zpětná vazba.

Situace v Československu nepřímo působila na vývoj v NDR a ten zase v říjnu a listopadu významně ovlivnil poměry v Československu.

V našich dějinách snad neexistuje jiný stát, s nímž by se česká země protkla častěji než tomu bylo v případě Německa. Ve většině případů však měla ono střetnutí pro český národ velmi tragické následky.

V roce 1989 však obě země bojovaly proti jednomu společnému nepříteli – proti komunistické nadvládě ovládající nespokojený lid již čtyřicet let.

Konečný pád totalitního režimu, který i díky zmiňovaným událostem probíhal prakticky ve stejnou dobu, ale patří bezpochyby k těm okamžikům, které v historii obou států patří k těm nejšťastnějším.

53 TŮMA, Oldřich : Časopis Soudobé dějiny; Exodus východních Němců přes Prahu v září 1989; č. II. -III. /1999

1.7 Vliv a reflexe zahraničního tisku

Kritická situace v Praze přitahovala zájem zahraničních médií, pro která se v přeplněných prostorách Lobkovického paláce našel ne jeden přitažlivý záběr. Snímky, na kterých českoslovenští policisté neúspěšně brání východním Němcům v průniku na zahradu ambasády, obletěly takřka celý svět. Na nevíтанou pozornost světových médií byla československá vláda však velmi citlivá.

Moc dobře si uvědomovala, že její sebemenší selhání bude potrestáno hlasitou západní kritikou. Možná i to byl jeden z důvodů, že se po celou dobu krize snažila s uprchlíky vycházet korektně, což se i povedlo.

Se souhlasným mlčením dokonce přihlížela nadstandartním službám (lékařská péče, zásobování potravinami, stany...), které východním Němcům poskytovala spolková ambasáda. V dřívějších dobách by si jen těžko nechala něco podobného líbit.

Ani zásahy proti uprchlíkům sdružujících se v okolních ulicích, odkud se všemožně snažili dostat do areálu velvyslanectví, nebyly zdaleka tak násilné, jak tomu bylo u potlačování demonstrací československého lidu.

Z pražského chování je tedy zřejmé, že se českoslovenští státníci snažili celou situaci co nejrychleji vyřešit a zbavit se tak přítomné mediální kontroly.

Bylo totiž evidentní, že dennodenní příspěvky z centra dění přenášené západními médii nejenže motivovali další, ještě nerozhodnuté východní Němce, ale napomáhaly k šíření určité psychózy : *Ted' nebo jindy. Ted' je ta jediná šance...*

Propaganda NDR nedokázala nastalou situaci vůbec řešit – buď ji zamlčovala nebo bagatelizovala. Historiky východoněmeckého tisku o občanech NDR, jež se spolkové tajné služby pokoušejí omámit a unést na Západ, a nebo analýza ministra národní obrany NDR Heinze Keslera, který vysvětloval exilovou vlnu mladickou nerozvážností a snahou řešit osobní problémy („přítelkyně v jiném stavu“ a podobně), nemohly než vzbudit útrpnost a pobouření.

Skutečné důvody emigrace byly jiné. Výzkum prováděný mezi přesídlenci z NDR v první polovině září uvádí jako nejdůležitější motivy : neexistence svobody názorů (74%), neexistence svobody cestování (74%, touha zařídit si život dle vlastních představ (72%).⁵⁴

54 TŮMA, Oldřich : Časopis Soudobé dějiny; Exodus východních Němců přes Prahu v září 1989; č. II. -III. /1999

2. Praktická část

2.1 Vliv události na život Pražanů

Z kritické situace v Praze nabývali českoslovenští občané pocitu, že jsou svědky přerodu něčeho významného. Východní Německo byla do té doby země, kterou mnozí Češi důvěrně znali z dovolených nebo ze služebních cest. Pro Pražany byl proto šok vidět, jak tolik lidí, kteří se jim v mnohém podobali, riskuje vše kvůli naději vést konečně svobodný život.

Studentka novinářství Věra Krincvajová, která působila ve studentském hnutí, se rozhodla jako školní práci natočit o této události film.

„Na nás hrozně zapůsobilo, když jsme viděli ty lidi, jak nasedají do autobusu a odjíždějí... někam d něčeho normálního... Náš pan profesor nevěděl, co k tomu má říci.“⁵⁵

Od konce září, kdy se zintenzivněla uprchlická vlna, mohli lidé své postřehy a názory ventilovat v pravidelné rubrice Názory a nálady obyvatelstva Denních situačních zpráv⁵⁶. Jejich reakce nebyly vždy pozitivní a podporující tažení za svobodou našich západních sousedů. Někteří občané stále Němcům nemohli zapomenout útrapy způsobené druhou světovou válkou, jiným pouze vadilo, že davy lidí komplikují běžný život na Malé Straně.

Většina lidí si ale uvědomovala, že úsilí východních Němců vynucujících si touto cestou vytouženou svobodou, je začátek konce komunistického režimu v nejen v NDR, ale i u nás.

Někteří lidé odjeli do NDR, aby na vlastní oči uviděli demonstrace za svobodu v Lipsku a v Berlíně⁵⁷.

Obrovského vlivu na situaci v Československu se obávala i komunistická vláda, která se snažila prostřednictvím médií do posledních chvil již rozproušené události udržet, o čem také svědčí moje následná studie.

55 KENNEY, Padraic : Karneval revoluce; Praha, 2002, str. 326

56 TŮMA, Oldřich : Časopis Soudobé dějiny; Exodus východních Němců přes Prahu v září 1989; č. II. -III. /1999

57 KENNEY, Padraic : Karneval revoluce; Praha, 2002, str. 325

2.2 Reflexe v českém dobovém tisku

Výzkum, jak česká média referovala o azylu obyvatelů NDR na velvyslanectví NSR v Praze, odehrávající se převážně na přelomu měsíce září a října, jsem dokumentovala na třech tištěných periodikách vycházejících v roce 1989 v Československu. Jakoukoli zmínku o této události jsem mapovala v období jednoho měsíce – od 13. 9 - 13. 10. 1989.

Pro mé studium jsem zvolila dva deníky a jeden týdeník. Z deníku jsem nemohla opomenout list komunistické strany Rudé právo, který v totalitním režimu po dlouho dobu určoval mediální obraz v zemi. Obsah těchto článků jsem porovnávala s deníkem Svobodné slovo. Mezi týdeníky jsem vybrala v té době velmi populární týdeník Svět v obrazech.

V mé bakalářské práci jsem zkoumala jednak objektivitu, nestrannost, frekvenci zmínek o daném tématu nejdříve u každého vybraného periodika zvlášť, později jsem všechny tři tiskoviny a jejich reakce na daný problém porovnávala navzájem.

Zkoumané deníky a týdeník

Rudé právo

Svobodné slovo

Svět v obrazech

V období :

13. 9. 1989 – 13. 10. 1989

2.2.1 Rudé právo

Komunistický deník *Rudé právo* měl až do roku 1989 jednoznačný monopol na českém mediálním trhu. To, co bylo uveřejněno v tomto listu komunistické strany, zpravidla přebíraly všechny ostatní deníky. Noviny, jejichž články byly psány v duchu idealistické propagandy, si až do pádu komunistického režimu s přehledem udržovaly nejvyšší náklad, který zpravidla přesahoval dva milióny výtisků. Původně byl list založen roku 1920. V tomto roce došlo k rozkolu mezi českými sociálními demokraty a komunisty. První číslo Rudého práva vyšlo 21. 9. 1920. Ten den byl později oslavován jako Den tisku, rozhlasu a televize.

Bakalářská práce

Po nástupu komunistického režimu roku 1948 se sloučila sociální demokracie s komunisty. Záhy bylo zastaveno vydávání sociálně demokratického deníku Právo lidu.

Rudé právo v záhlaví a v tiráži uvádělo vedle čísla ročníku Rudého práva i číslo ročníku Práva lidu, čímž vyjadřovalo, že se považuje za nástupce obou periodik.

Posledním komunistickým šéfredaktorem *Rudého práva* byl Zdeněk Hoření, jeho zástupcem pak současný šéfredaktor a většinový majitel Zdeněk Porybný. Ten krátce po sametové revoluci na podzim 1989 začal RP šéfovat a současně převzal i vedení vydavatelství Rudé právo, později vydavatelství Florenc.

Podtitul „Deník KSČ“ byl později nahrazen obecnějším „levicový list“.

Deník Rudé právo jsem zkoumala ve shora uvedeném období, tedy v měsíčním intervalu od 13. září – 13. října roku 1989.

První zmínku o východoněmeckých azylantech, kteří již v té době zaplňovali ambasády okolních komunistických států, přináší Rudé právo již první sledovaný den – 13. září roku 1989. Článek opatřený titulkem *Prohlášení ČTK je umístěn na titulní straně.*

V něm Rudé právo otisklo prohlášení agentury ČTK vztahující se „*ke kampani, vedené proti Německé demokratické republice.*“

Z obsahu je cítit jednoznačný nesouhlas s východoněmeckými uprchlíky, kteří se podle ČTK chovají protiprávně a nezodpovědně.

Totožný text převzatý od České tiskové kanceláře vydalo ten samý den i Svobodné slovo.

Z textu cituji tato prohlášení :

„... cílem je znevážit úspěchy, kterých NDR dosáhla...“

„... nelegální odchody jsou umožněny porušováním dohod...“

„... pro ČSSR představuje NDR osvědčeného a spolehlivého souseda, partnera a spojence a není pochyb o tom, že ČSSR a NDR budou i nadále dodržovat všechny smluvní závazky...“⁵⁸

Ještě ten samý den se Rudé právo věnovalo této problematice na straně dvě. V tomto případě bylo

58 Rudé právo, 13. 9; č. 216, ročník 69, titulní strana, ČTK

Bakalářská práce

jenom stručně oznámeno, že více jak 250 občanů NDR opouští misi NSR v Praze. Stalo se tak po úspěšných rozhovorech s právním zástupcem Wolfgangem Vogelem z NDR. Je to vůbec první zmínka o východních Němcích, kteří se uchýlili na ambasádu NSR v pražském Lobkovickém paláci

Na straně 7 se ještě 13. září nalézá kritický ohlas namířený vůči maďarské vládě, jež otevřela 11. září své hranice s Rakouskem.

V článku nejprve autor Vladimír Plesník cituje východoněmecký list JUNGE WELT, který projevuje svůj nesouhlas s činem Maďarska.

„... Je politováníhodné a bolestné, že se podařilo svěst politické síly v Maďarsku k tomu, aby dosud bezpříkladným způsobem podpořily západoněmeckou strategii, podle níž si NSR činí právo považovat občany NDR za své vlastní...“⁵⁹

Dále je v článku citována agentura MTI, která vydala prohlášení maďarské vlády.

„... Maďarská vláda několikrát jednala o občanech NDR, kteří byli v Maďarsku a přáli si vycestovat do Německé spolkové republiky, s představiteli NDR a NSR. Ovšem bezvýsledně...“

„... Za situace, která už byla neúnosná, vláda rozhodla dočasně pozastavit platnost příslušných bodů mezivládní dohody mezi MLR a NDR z roku 1969 a umožnit občanům NDR, kteří jsou v Maďarsku a nechtějí se vrátit do vlasti, vycestovat do všech zemí, jež jsou ochotny je přijmout...“

Následně jsou v textu přinášeny postřehy zahraničních zpravodajů, kteří se odvolávají na prohlášení zpravodajských agentur, či místních, převážně východoněmeckých listů.

„... Sdělovací prostředky NDR kritizují jednostranný krok maďarské vlády...“

„... Spolková vláda může za horkou vlnu uprchlíků poděkovat nejen maďarské vládě (jak tak činí, ale i vlivu západoněmecké televize, která dobře ví, že v NDR má značnou sledovanost, a

⁵⁹ Rudé právo, 13. 9. ; č. 216, ročník 69, str. 7, Vladimír Plesník

Bakalářská práce

proto vytrvale dělá reklamu mimo jiné tzv. Hallsteinově doktríně⁶⁰, podle níž jsou všichni Němci, ať žijí kdekoli, občany NSR...“

„... NDR potvrzuje své stanovisko, že rozhodnutí umožnit vycestování občanů NDR do třetích států je porušením suverenity NDR a podporuje troufalá tvrzení NSR o „povinnosti ochrany“ vůči státním příslušníkům NDR...“⁶¹

Další zmínka o východoněmeckých uprchlících, kteří rapidně plnili prostory západoněmecké ambasády, se objevuje na třetí straně deníku až **22. září!**

Nenápadná zpráva označená titulkem *„Opět o situaci na velvyslanectví NSR“⁶²* referuje stručně o rostoucím počtu azylantů. Ten se k tomuto datu zvýšil na pět set lidí.

O vývoji této převratné události informuje Rudé právo až za dalších pět dnů, tedy ve středu **27. 9.** Již titulek *„Kritická situace na velvyslanectví NSR“* napovídá, že zprávy z Lobkovického paláce nebudou příliš optimistické. Autor se odvolává na západoněmecké prameny, podle nichž by se na Malé Straně mělo zdržovat 1100 lidí. Přestože článek patří k nejstručnějším na celé straně, opět v něm nebyla opomenuta kampaň NSR.

„Stále více vyniká neodpovědnost některých sdělovacích prostředků NSR, které pokračují v emocionálně laděné kampani zaměřené na rozšiřování emigrace občanů NDR...“⁶³

Další zmínku o vývoji na ambasádě NSR v Praze se čtenář dozvídá **30. září** z druhé strany deníku, kde je v krátké zprávě informován, že se zde zdržuje již 2700 východních Němců. Článek se opět odvolává na západoněmecké zdroje, jako by se od zarážejícího počtu východních Němců v Praze

60 Hallsteinova doktrína : Již krátce po svém založení vznesla Spolková republika Německo nárok, aby se stala výhradním legitimním zástupcem německých zájmů a mohla mluvit za všechny Němce, východní i západní. Tento nárok se zakládal na faktu, že v západní části Německa byla u moci vláda, která vzešla ze svobodných voleb, zatímco v NDR vládla stranická diktatura. Walter Hallstein - zahraniční poradce spolkového kancléře Adenauera vypracoval tzv. „Hallsteinovu doktrínu“. Ve vládním prohlášení z 23. září 1955 byla pak formulována tato zásada německé zahraniční politiky : Spolková republika Německo nebude vzhledem ke svému demokraticky legitimovanému nároku na zastupování všeho německého národa navazovat nebo udržovat diplomatické styky s žádným státem, který udžuje nebo naváže diplomatické styky s NDR. Po uzavření německo – sovětské smlouvy v roce 1970 a zejména smlouvy o zásadách vztahů s NDR v roce 1972 se Hallsteinova doktrína stala definitivně bezpředmětnou. MÜLLER, Helmut : Dějiny Německa; Praha, str. 364

61 Rudé právo, 13. 9. ; č. 216, ročník 69, str. 7, **Vladimír Plesník**

62 Rudé právo, 22. 9. ; č. 224, ročník 70, str. 3, **(dam)**

63 Rudé právo, 27. 9. ; č. 228, ročník 70, str. 2, **(mlk)**

Bakalářská práce

československý deník distancoval.

V pondělí 2. 10. 1989 přináší Rudé právo článek – *Občané NDR opustili zastupitelské úřady NSR*⁶⁴

Referuje v něm zpětně o sobotní pražské návštěvě ministra zahraničních věcí NSR Hanse – Dietricha Genschera a o postupném odjezdu čtyř tisíc uprchlíků vlaky do Drážďan a odtud do bavorského Hofu. Neopomíná však připomenout, že nastalou situaci není rozhodně vinna NDR, nýbrž NSR.

Článek je doplněn o fotografii Michala Kaliny (ČTK). Na té jsou zobrazeni občané NDR před nástupem do autobusů, které je odvážely na nádraží.

„... občané NDR byli zřejmě vyzváni západoněmeckou televizí k tomuto způsobu emigrace...“

„... protože mezi žadateli o azyl byly rodiny s malými dětmi a těhotné ženy, NDR prokázala velkou pružnost a pochopení pro lidský faktor případu...“

„... celý problém nezpůsobila NDR, ale NSR tím, že porušilo normy mezinárodního práva...“

„... mluvčí ministerstva zahraničí NDR Wolfgang Meyer odsoudil tzv. povinnost ochrany nad všemi Němci, kterou hlásá NSR, stejně jako myšlenka obnovy „německé říše“, což znepokojuje PLR, SSSR a ČSSR...“

„... NSR ignoruje výsledky druhé světové války, poválečné reality a smlouvy uzavřené mezi oběma německými státy...“⁶⁵

4. 10. 1989 vychází v RP článek s titulem *Humanitární přístup vlády NDR*⁶⁶

V tomto střeďečnīm vydání Rudého práva jsou přinášeny zprávy o kritické situaci na velvyslanectví NSR v Praze, kdy se počet uprchlíků zvýšil na 5. 000 lidí. Z textu se poprvé dozvídáme, že již předešlý den měla vycestovat vlaky na Západ první skupina uprchlíků. Dále se zde uvádí, že v rámci totálního přeplnění ambasády byla nezbytnost ji uzavřít.

64 Rudé právo, 2. 10. ; č. 232, ročník 70, titulní strana (be)

65 Rudé právo, 2. 10. ; č. 232, ročník 70, titulní strana (be)

66 Rudé právo, 4. 10. ; č. 234, ročník 70, titulní strana (ČTK)

Bakalářská práce

Již titulek velebí jednání východoněmecké vlády, což dále pokračuje v samotném textu. Naopak je zde opět vysloven nesouhlas s aktivitou Německé spolkové republiky, jak dokazují následné citace z textu.

Článek je doplněn o dvě fotografie přeplněné ambasády NSR v Praze, které pořídil fotograf RP Václav Jirsa.

„... vláda NDR řeší tuto situaci humánně umožněním výjezdu do NSR přes NDR...“

„... ze strany určitých míst NSR jsou připravovány další provokace k 40. výročí NDR...“

„... ministerstvo zahraničí ČSSR odmítá stanovisko NSR o tzv. povinnosti chránit všechny Němce. Občanům NDR může poskytnout ochranu pouze NDR jako suverénní a nezávislý stát..“⁶⁷

Ještě ten samý den se na sedmé straně nachází zpráva **Nóta velvyslanci NSR**

Článek informuje o předání nóty velvyslanci NSR v ČSSR Hermannu Huberovi, v níž česká vláda přináší své stanovisko k celé události na velvyslanectví NSR v Praze.

„Umožnění pobytu občanů NDR na velvyslanectví NSR v Praze je v rozporu s posláním a funkcemi diplomatických misí tak, jak jsou upraveny ve vídeňské úmluvě o diplomatických stycích z roku 1961...“

„Orgány ČSSR očekávají, že orgány NSR učiní veškerá opatření, aby k této situaci již v budoucnu nedošlo...“⁶⁸

5. 10. 1989 přináší Rudé právo článek nazvaný *Úsilí vlád NDR a ČSSR o řešení neúnosné situace*⁶⁹

Již další den informuje list o vycestování 10. 000 východních Němců z Prahy do NSR, kteří deseti vlaky opustili předešlý podvečer československé území. Vše se tak mohlo stát jen díky společnému řešení československé a východoněmecké vlády, což deník uvádí již v titulku.

V druhé polovině rozsáhlého příspěvku se autor zabývá problematikou zhruba tisícovky odložených

67 Rudé právo, 4. 10. ; č. 234, ročník 70, titulní strana (ČTK)

68 Rudé právo, 4. 10. ; č. 234, ročník 70, 7. strana

69 Rudé právo, 5. 10. ; č. 235, ročník 70, titulní strana (vpl, kov, dou)

Bakalářská práce

vozů, které velmi komplikují život Pražanům a musí být proto odtaženy na hlídaná odstavná parkoviště.

V závěru je rozebírán západoněmecký tisk, který obvinil československou policii z násilí na uprchlících, kteří se pokoušeli překonat plot do zahrady Lobkovického paláce.

Na fotografii ČTK je zachyceno odtažování vozů zanechaných v ulicích Malé Strany.

„... mladí lidé s plechovkami coca – coly v rukou odjíždějí vstříc budoucnosti, kterou jim televize NSR líčí v nejrůznějších barvách...“

„... na otázku, proč odcházíte do NSR, mladý chlapec odpověděl. Chci peníze a svobodu...“

„... navzdory mimořádnému úsilí vlády ČSSR přispět k humanitárnímu řešení vzniklé situace se Československo stalo v posledních dnech terčem nehorázných útoků značné části západoněmeckých sdělovacích prostředků.“

„... deník Bild tvrdí, že když uprchlíci přešli přes zátarasy u velvyslanectví, bili čeští policisté Němce jako dobytek...“

„... příslušníci VB, kteří se snažili ve velmi složitých podmínkách udržovat veřejný pořádek, se chovali v naprosté většině korektně...“

„... jde o snahu západoněmeckých prostředků vyvolat v NSR protičeskoslovenské nálady...“

„... i západoněmecká policie je známá svými nevybíravými a tvrdými zásahy proti narušitelům veřejného pořádku a při rozhánění demonstrací. Přitom není pochyb, že na současné situaci má nemalý podíl absurdní požadavek Bonnu vydávat se za „ochránce všech Němců“, ať žijí kdekoli, vlastně na celém území bývalé Německé říše, jejíž zánik ústavní orgány NSR stále ještě nechtějí vzít na vědomí...“⁷⁰

6. 10. 1989 vyšel článek – *Postupné uklidňování situace kolem velvyslanectví NSR*⁷¹

Páteční rudé právo seznamuje čtenáře se zlepšujícím se stavem na pražské ambasádě NSR, kdy

70 Rudé právo, 5. 10. ; č. 235, ročník 70, titulní strana

71 Rudé právo, 6. 10. ; č. 236, ročník 70, titulní strana, (mik, dam, is)

Bakalářská práce

poslední velká skupina opustila misi po slibu právníka z NDR Wolfganga Vogela, že jim bude do dvou měsíců umožněno vycestování na Západ.

Ve druhé polovině textu je otištěno Prohlášení USA, ve kterém ústy ministra zahraničí Richarda Bouchera USA varuje případné žadatele o azyl, že zastupitelské úřady Spojených států rozhodně nemohou poskytnout útulky ani pro malé skupiny lidí.

V závěru se objevuje prohlášení generálního tajemníka ÚV SED Ericha Honeckera, který velebí NDR jako zemi zajišťující bezpečnost a dobré vztahy v Evropě a nezastírá, že by NDR mohlo vycházet i s NSR, pokud se však oprostí od honby za celoněmeckými chimérami.

„... v objektu velvyslanectví se nachází jen minimální počet občanů NDR...“

„... ve zvýšené míře jsou zaznamenány pokusy o nelegální přechody československých hranic...“

„... poskytování azylu na velvyslanectví NSR v ČSSR je v rozporu s posláním a funkcemi zastupitelských úřadů. Tato nezodpovědná činnost vytvořila nejen těžkou situaci v Praze, ale může negativně ovlivnit i vztahy mezi ČSSR a NSR, uvedl vedoucí tiskového odboru Úřadu předsednictva vlády ČSSR Miroslav Pavel...“

„... nejvyšší představitel NDR Erich Honecker prohlásil, že mezi oběma německými státy mohou být dobré vztahy tehdy, až ustane honba za „celoněmeckými“ chimérami a až budou respektovány reality, které se vytvořily jako výsledek druhé světové války a poválečného vývoje...“⁷²

7. 10. 1989 – přináší RP článek nadepsaný *NDR oslavuje 40 let.*⁷³

7. října 1989 oslavuje Německá demokratická republika čtyřicet let svého vzniku. Oslavy byly dlouhodobě připravovány s velkou pompou za účasti všech představitelů komunistických zemí. Celá titulní strana Rudého práva je věnována této slavnostní události. Na dalších stranách jsou dopodrobna přinášeny projevy nejvyšších představitelů NDR.

Vše je psáno v oslavném duchu a ód, pěných na „*mírumilovný stát dělníků a rolníků.*“

O vysokém počtu východních Němců, kteří se v předešlých dnech zdržovali nejenom na ambasádě NSR v Praze, nebylo v tisku ani zmínky.

Tento den výročí NDR pojalo Rudé právo jako příležitost vyzdvihnout klady a úspěchy

72 Rudé právo, 6. 10. ; č. 236, ročník 70, titulní strana, **(mik, dam, is)**

73 Rudé právo, 7. 10. ; č. 237, ročník 70, titulní strana,

Bakalářská práce

našeho západního souseda. V textu proto zaznívají hodnocení NDR jako země „*předpolí míru a socialismu v NSR*“.

Následné citace jsou vybrány ze sebevědomého projevu Ericha Honeckera, který NDR předpovídal ještě lepší zítřky. Ani slovíčkem nepřipustil, že zatímco pěje oslavné ódy na prosperitu země, v ulicích demonstrují davy, které požadují demokratické reformy státu.

Po poslechu jeho řeči plné chvály by jen málokdo očekával, že do nedobrovolného pádu Ericha Honeckera zbývalo jen 11 dní...

„... Právě v době, kdy vlivné síly NSR větrí šanci, aby mohly zlikvidovat jakýmsi spiknutím výsledky druhé světové války a poválečného vývoje, jim opět zbývá jen zkušenost, že na realitách nelze nic měnit, že NDR se na západní hranici socialistických zemí v Evropě osvědčuje jako hráz proti neonacismu a šovinismu. Místo NDR ve Varšavské smlouvě je pevné a neotřesitelné a tato skutečnost je neměnná...“

„... Není náhodou, že nepřítel právě nyní v dosud nevídaném rozsahu stupňuje své pomluvy na adresu NDR. Čtyřicet let NDR, to je současně i čtyřicetiletá porážka německého imperialismu. Socialismus na německé půdě je pro něj nesnesitelný proto, že právě zde dokazují dříve vykořisťované masy, že jsou s to určovat svůj osud samy, bez kapitalistů...“

„... Neexistuje u nás – a ani existovat nebude – masová nezaměstnanost, bezprizornost, či sociální nejistota, které doprovázejí moderní techniku v NSR...“

„... Bezuzdná mezinárodně koordinovaná pomlouvačná kampaň, která je nyní vedena proti NDR, je zaměřena na to, aby zmátla lidi a zasela pochybnosti o síle a přednostech socialismu...“

„... Kráčíme vpřed s rozhodností a s přesvědčením...“⁷⁴

2.2.1.1 Shrnutí

Přestože Rudé právo přinášelo v porovnání s ostatními dvěma periodiky nejobsáhlejší zpravodajství o sledované události, o nestrannosti podávaných informací jsou velké pochyby.

Deník, jež má nad svým názvem heslo Proletáři všech zemí, spojte se, byl v referování o zkoumané

74 Rudé právo, 7. 10. ; č. 237, ročník 70, titulní strana (ČTK)

Bakalářská práce

problematice věrný své pozice listu Komunistické strany Československa.

Již v titulcích bylo tedy jasně srozumitelné, koho má čtenář vnímat pozitivně a kdo je naopak tvůrcem problémů, viz titulek ze 4. října *Humanitární přístup vlády NDR*.

V textech pak bylo NSR považováno za příčinu toho, že se východoněmečtí uprchlíci uchylují na mise států východního bloku a požadují udělení víz k vycestování na západ.

Podle častých zmínek Rudého práva je toto uprchlické hnutí způsobeno převážně mediální kampaní NSR, která se snaží ohrozit existenci NDR. Důrazně je zde také kritizována myšlenka NSR o tzv. povinnosti chránit všechny Němce, neboť podle prohlášení východoněmecké vlády může občanům NDR poskytnout ochranu pouze NDR jako suverénní a nezávislý stát. Tato prohlášení se neustále opakovala v několika dalších článcích.

Z frekvence podávaných informací o sledované události lze snadno dojít k zjištění, že komunistický deník referoval o událostech, až když to bylo nezbytně nutné. Když se v prostorách Lobkovického paláce tísnil již velký počet východoněmeckých uprchlíků.

K tomu tvrzení mě přivádí fakt, že první zmínka o obsazování pražského velvyslanectví NSR je datována k 13. září, kdy deník stručně referuje o opuštění více jak dvou set občanů NDR, již se po dohodě s právním zástupcem rozhodli vrátit zpět do své vlasti, pod příslibem co nejrychlejšího vyřízení víz na Západ.

Přestože se od tohoto dne Lobkovický palác plnil stále rostoucím počtem dalších žadatelů o azyl, Rudé právo se o této události nezmiňuje dennodenně, jak by si jistě zasloužila.

I nadále, když byla situace velmi kritická, se jí noviny nevěnovaly příliš podrobně. Nikdy však neopomněly zmínit příčinu celé nepříjemné situace, za což považovaly Spolkovou republiku Německo.

Oč nebylo Rudé právo příliš sdílné v otázce problémů odehrávající se na západoněmecké ambasádě, o to podrobněji se věnovalo vyčíslování úspěchů zemí východního bloku.

Reportáže z oslav 40. výročí NDR s jistou nadsázkou zabraly takřka celé noviny. A vedení listu neváhalo otisknout oslavné řeči snad všech přítomných státníků.

2.2.2 Svobodné slovo

Monopol Rudého práva, jakožto deníku ÚV KSČ, se zákonitě odrážel v obsahu ostatních listů vycházejících v komunistickém Československu.

V posledních letech vlády totalitního režimu, zvláště pak v revoluční atmosféře druhé poloviny roku 1989 se některé československé listy pokoušely odprostit své zpravodajství od prvoplánové tendenčnosti a jednostrannosti.

Bakalářská práce

Právě na člancích Svobodného slova informujících o kritických událostech na pražské ambasádě NSR můžeme tyto pokusy o objektivitu a snahu pravdivě a nezkresleně inormovat, zaznamenat.

První zmínka o východoněmeckých občanech, kteří se zdržují na velvyslanectví NSR v Praze se objevuje již první sledovaný den, tedy 13. září 1989.

Z článku, jež byl opatřen titulkem *Občané NDR opouštějí misi NSR v Praze*, se dozvídáme, že více jak 250 občanů NDR, kteří obsadili západoněmecké velvyslanectví v Praze, se po dohodě s právním zástupcem Wolfgangem Vogelem rozhodlo vrátit do vlasti. Budovu opustili poté, co jim bylo přislíbeno, že o své vystěhování mohou požádat legálně. Obdobná informace se objevila i ten samý den v Rudém právu. Svobodné slovo však ještě přináší informaci o azylantech, kteří se na ambasádě zdržují nadále.

„... Asi 145 turistů z NDR je stále ještě v objektu mise a dosud se nerozhodlo odejít...“⁷⁵

Na třetí straně je ještě ve středu 13. 9. otištěno *Prohlášení ČTK ke kampani proti NDR*.

Totožný článek převzatý od České tiskové agentury se objevil i v Rudém právu.

Konkrétní zmínka o událostech na pražské ambasádě NSR se ve Svobodném slovu objevuje až v úterý 26. září. V článku je čtenář informován o schůzce československého ministra zahraničí Jaromíra Johanese s jeho západoněmeckým protějškem Hansem-Dietrichem Genscherem.

„... Předmětem rozhovorů byl pobyt občanů NDR v prostorách zastupitelského úřadu NSR v Praze. Československý ministr připomněl, že řešení této otázky je věcí jednání mezi NSR a NSR...“⁷⁶

V předchozích dnech – **21. září** přináší zkoumaný list krátkou zmínku o uzavření velvyslanectví NSR ve Varšavě kvůli neustále se zvyšujícímu počtu žadatelů o azyl.⁷⁷

28. září se na titulní straně Svobodného slova objevuje čánek s výmluvným titulkem *Jak řešit*

75 Svobodné slovo, 13. 9. ;č. 216, ročník XLV, str. 2

76 Svobodné slovo, 26. 9. ; č. 227, ročník XLV, str. 2

77 Svobodné slovo, 21. 9. ; č. 224, ročník XLV, str. 2

situaci. ⁷⁸ Informuje se v něm o schůzce mezi prvním náměstkem ministra zahraničních věcí ČSSR Pavlem Sadovským a státním tajemníkem ministra zahraničních věcí NSR Jürgenem Suthoffem, kteří hledali co nejrychlejší způsob řešení nepovoleného pobytu východních Němců na velvyslanectví NSR v Praze.

Den nato se na čtvrté straně objevuje stručná informace o zhoršující se situaci v Lobkovickém paláci.

O důležitých událostech, které se odehrály o víkendu, informují všechny noviny až v pondělí, nejinak tomu bylo v případě Svobodného slova.

V pondělí **2. října** tedy přináší na titulní straně optimisticky znějící článek *Našlo se řešení*.

Dočítáme se v něm o sobotní návštěvě ministra zahraničních věcí NSR H. -D. Genschera, jenž seznámil občany NDR zdržující se na bonnské ambasádě s výsledky dvoustranných jednání NDR-NSR.

Na rozdíl od Rudého práva, které se v článku zabývá hlavně viníkem nastalé události, kterým shledává NSR, autor článku Svobodného slova se vydal přímo na „místo činu“, odkud přináší nejnovější zprávy. To lze považovat za snahu přinést objektivní a nezkrácené informace.

Článek je navíc doplněn o fotografii občanů NDR nastupujících do autobusů od fotografa ČTK. Totožný snímek byl uveřejněn ten samý den i na straně Rudého práva.

„... Jak jsme se přesvědčili přímo na místě, před budovou velvyslanectví NSR a v přilehlých ulicích pražské Malé Strany, probíhal odchod velkého množství (západní agentury hovoří asi o pěti tisících osob) v drtivé většině mladých lidí i s malými dětmi, organizovaně a spořádaně...“

„... Jak jsme se dozvěděli na nádraží v Praze – Libni, odjel poslední ze šesti vlaků směrem na Děčín a Drážďany až večera asi v 8. 30. Soupravy, z nichž každá pojme 800 lidí, odjížděly vzhledem ke klidnějšímu nočnímu provozu celkem bez problémů...“⁷⁹

Následující den se však situace v Praze opět zhoršila, což dokazuje zpráva *Opět asi tisíc lidí*. Článek je opět prokládán reportážními prvky.

„... Jak jsme se přesvědčili při pohledu do zahrady velvyslanectví a jak nám potvrdili k večeru i

78 Svobodné slovo, 28. 9. ; č. 229, ročník XLV, titulní strana

79 Svobodné slovo, 2. 10. ; č. 232, ročník XLV, titulní strana, (jaš)

Bakalářská práce

pracovníci velvyslanectví, je v improvizovaném stanovém městečku opět velmi živo...“

Podobně jako v Rudém právu je zde zmíněno obvinění NSR z porušení několika dohod.

„... NSR soustavně porušuje základní dokument z helsinské Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, neboť neuznává státní občanství NDR...“⁸⁰

Tohoto problému se dotýká i článek *Protest NDR vůči postupu NSR*, který je zveřejněn na straně dvě. Ústy vedoucího stálého zastupitelství NDR v NSR H. Neubauera tlumočila vláda NDR rozhodný protest proti nedodržení úmluv a příslibů NSR v souvislosti s vypovězením občanů NDR ze západoněmeckých velvyslanectví v Praze a ve Varšavě.

„... H. Neubauer zdůraznil, že politikové NSR o průběhu akce z 30. září na 1. října vědomě šíří falešné zprávy. Poukázal na to, že tato akce se uskutečnila na základě jednostranného rozhodnutí NDR, které bylo učiněno výhradně z humanitárních důvodů, především pak v zájmu malých dětí. Jestliže si nyní ministr zahraničí NSR H. -D. Genscher činí nárok na to, že toto rozhodnutí prosadil on na jednáních v New Yorku a jinde, je to naprostá lež...“⁸¹

Další den, tedy ve středu **4. října** přináší list nadějně znějící článek *Řešení problému*. Převzatý od ČTK.

„... Na žádost spolkového kancléře NSR Helmuta Kohla se včera v pozdních odpoledních hodinách uskutečnil jeho telefonický rozhovor s předsedou vlády ČSSR L. Adamcem. Spolkový kancléř požádal o humanitární přístup k řešení kritické situace, která se včera opět vytvořila na velvyslanectví NSR v ČSSR...“⁸²

Adamec Kohla nakonec informoval o dohodě s vládou NDR umožnit azylantům odcestovat do NSR, jak tomu bylo v předchozích případech.

Na titulní straně ze **4. října** se nachází ještě jeden, obsažnější článek uvozený poněkud netradičním

80 Svobodné slovo, 3. 10. ; č. 233, ročník XLV, titulní strana, (jaš, něk)

81 Svobodné slovo, 3. 10. ; č. 233, ročník XLV, 2. strana

82 Svobodné slovo, 4. 10. ; č. 234, ročník XLV, titulní strana (ČTK)

titulkem *Na základě respektování*. Zde je v první části uvedeno prohlášení vedoucího tiskového odboru Úřadu předsednictva vlády ČSSR M. Pavla vychvalující postup české vlády k otázce východoněmeckých uprchlíků v Praze, které Svobodné slovo převzalo od České tiskové kanceláře. Dále se dozvídáme, že byla předána nota velvyslanci NSR v ČSSR H. Hubertovi, v níž zazněly již častokrát vyslovené věty.

„... ČSSR svým blahovlnným, humanitárním, ale současně jednorázovým postojem přispěla k vyřešení nežádoucí situace občanů NDR, kteří se neoprávněně zdržovali na velvyslanectví NSR v Praze...“

„... Postoj NSR odporuje i dokumentům přijatých v rámci helsinského procesu a je dalším důkazem neochoty respektovat existující reality v Evropě. Takovéto jednání nepřispívá k upevnění důvěry, zlepšování současné mezinárodní situace a rozvoji přátelských vztahů...“

Ve druhé půlce zprávy se ale nachází reportážní článek autorky Radky Kvačkové. Ta přináší očitě svědectví z dění kolem ambasády. Její nezaujatý pohled přibližuje čtenáři aktuální situaci v Lobkovickém paláci včetně osudů lidí na útěku, či spontánní pomoci našich občanů. Svou reportáž také zdokumentovala třemi fotografiemi demonstrující její tvrzení.

„... My s fotoreportérkou jsme se k budově velvyslanectví NSR vypravily po druhé hodině odpoledne. Hlavní vchod jsme našly zavřený, před ním však tábořilo odhadem tři sta lidí. Ano, tábořilo. Byla tu velká nádoba s teplým čajem, děti měly na dlažbě rozložená autíčka a vláčky...“

„... Chvilími se vrata od velvyslanectví nepatrně pootevřela, avšak neviděly jsme, že by byl někdo vpuštěn dovnitř. K tomu dochází patrně až tehdy, když je situace na náměstí neúnosná. K tomu však rychle nazrávala...“⁸³

U článku se nacházejí tři ilustrační fotografie od K. Venušové.

Čtvrteční list Československé strany lidové informuje na titulní straně o *Odjezdu další skupiny*. Ta se skládala z vysokého počtu jedenácti tisíců uprchlíků, kteří se doposud zdržovali na území ambasády nebo v přilehlých malostranských ulicích. Autor opět přináší zprávu přímo z centra dění,

83 Svobodné slovo, 4. 10. ; č. 234, ročník XLV, strana 4 (Radka Kvačková)

Bakalářská práce

a tak se čtenář dozvídá nejenom o problému, který způsobují zanechané vozy, ale i o příjezdu jedenácti vlakových souprav, které odvezou početnou skupinu azylantů do vytouženého západního Německa.

„.... . Vlakové soupravy dorazily na pražské nádraží s velkým zpožděním, což zdůvodňují západní agentury tím, že vlaky byly na území NDR prý zdržovány protestujícími občany...“

„... V ulicích Malé Strany, ale i v dalších čtvrtích Prahy je na 1000 aut. Jsou to auta občanů NDR, kteří vycestovali vlaky do NSR. Některá jsou již poškozená a vykradená...“⁸⁴

Následný den, **6. října** se Svobodné slovo věnuje v článku *V neustálém kontaktu* dobrým vztahům Sovětského svazu se státy NDR, Československa, Maďarska a NSR.

„... Máme s těmito zeměmi široké styky a okruh konzultací je také široký, prohlásil mluvčí ministerstva zahraničí SSSR V. Perfiljev na otázku, zda SSSR hrál úlohu prostředníka v řešení problému občanů NDR v zahraničí, projevujících zájem odejít do NSR.“⁸⁵

Díky zpravodaji ČTK z Bonnu se na stránkách SS v ten samý ten čtenář dozvídá, že osm zvláštních vlaků s občany NDR dorazilo předešlý den v ranních hodinách do bavorského pohraničního města Hofu.

Na druhé straně pátečního listu se nachází ještě článek, který bychom spíše očekávali v Rudém právu. Již titulěk ***Chtějí pracovat v NDR*** napovídá, že se jedná o poněkud tendenční zprávu. V té se píše o více než 500 nezaměstnaných Italech, kteří na velvyslanectví NDR v Římě požádali o možnost pracovat v NDR.

„... Člověk nežije z modré oblohy, ale z chleba... . Chceme odtud pryč, potřebujeme pořádné byty a jistotu..“

„...Moji synové jsou nezaměstnaní, manželka byla letos už dvakrát přepadena, kolem našich dveří chodí nerušeně překupníci drog. Je něco takového ve východním Německu?...“

84 Svobodné slovo, 5. 10. ; č. 235, ročník XLV, titulní strana (jaš)

85 Svobodné slovo, 6. 10. ; č. 236, ročník XLV, strana 2 (ČTK)

„... Občany NDR odcházející na Západ označuje Ital Emiddio Cozzi za svedené chudáky, kteří ještě poznají, že sedlí kapitalismu na lep...“⁸⁶

(č. 235, roč. XLV, str. 2)

2.2.2.1 Shrnutí

Ve zprávách Svobodného slova, které jsem sledovala od 13. září do 13. října, bylo již zřetelně poznat, zda byly převzaty od České tiskové agentury, od východoněmeckých listů, či jestli je psali přímo redaktoři Svobodného slova.

První skupina zpráv byla často totožná i v Rudém právu. To se například týkalo Prohlášení ČTK proti kampani vedené proti NDR. Na posledně citovaném článku o Italovi, který touží pracovat ve východním Německu, bylo zase znát, že se jednalo o zoufalý pokus listů NDR přesvědčit stále více nespokojených obyvatel, že život v kapitalismu není tak jednoduchý, jak „ve své klamavé kampani líčí západoněmecká média.“ Z podobných článků tendenčnost doslova čísel.

Naopak velký rozdíl jsem pak zaznamenala z reportážních článků, které přímo z ulic Prahy přinášeli reportéři Svobodného slova. V jednom případě se dokonce autorka pod svůj počin podepsala, což bylo doposud velmi ojedinělé. Články buď nebyly podepsány vůbec, nebo byly označeny nic neříkajícími zkratkami.

V několika případech se díky zpravodajům Svobodného slova dozvídáme informace, jak vypadá situace před i uvnitř ambasády. Událost je objektivně popisována prostřednictvím autentických výpovědí nejenom samotných žadatelů o azyl, ale i lékařů, či dělníků, stěžujících si například na odstavená vozidla bránící jim ve vykonávání práce.

Snaha autorů zbavovat se postupně tendenčnosti a naopak úspěšné pokusy o jisté polidštění je nepopíratelná.

Některé komentáře je třeba číst mezi řádky, neboť všudypřítomná cenzura nebyla v té době již tolik „ostrážitá“.

Díky tomu se třeba také dozvídáme, že na území NDR probíhají stále častější demonstrace nespokojeného obyvatelstva.

2.2.3 Svět v obrazech

Jak již název tohoto týdeníku napovídá Svět v obrazech přináší od roku 1945 obrazové zpravodajství ze společenského, politického a kulturního dění na domácí či zahraniční scéně. Díky

86 Svobodné slovo, 6. 10. ; č. 236, ročník XLV, strana 2

tomu nebylo tolik zatížené dobovou ideologií a své početné čtenáře si udrželo až do roku 1992.

První zmínku o situaci na velvyslanectví NSR v Praze přináší tento týdeník až ve 42. čísle, které vyšlo v období 13. 10. - 19. 10.

U fotografie ČTK, na níž jsou zachyceni východoněmečtí uprchlíci před nástupem do autobusu poblíž velvyslanectví NSR, je poskytnuta stručná informace o odjezdu několika tisícovek občanů, kteří v uplynulých dnech opustili velvyslanectví NSR v Praze a speciálními vlaky odcestovali do NSR.

Jelikož se jedná o týdeník, informace jsou přinášeny s několikadenním zpožděním a v mnoha případech stručné texty slouží jen jako doplňující popiska k fotografii. Mezi základními údaji upřesňující událost na snímku, je i zmínka o příkladném chování Československa v řešení této nelehké situace.

„... Evropský i světový tisk ocenil přístup československých úřadů jako humánní...“⁸⁷

2.2.3.1 Shrnutí

Jelikož Svět v obrazech vycházel v týdenních intervalech, uveřejněné zprávy se v aktuálnosti a početnosti nemohly srovnávat s předchozími dvěma sledovanými deníky.

Dokonce v čase od 13. září do 13. října se nacházela na stránkách tohoto periodika pouze jediná informace o situaci odehrávající se na pražské ambasádě NSR. Věrný svému jménu zvolil časopis fotografii zachycující východoněmecké uprchlíky před odjezdem z Prahy do západního Německa. Snímek byl poté doplněn krátkým komentářem.

Obsáhleji se Svět v obrazech věnoval tomuto tématu až ve 44. čísle, které vyšlo 27. 10. - 2. 11.

V reportáži na dvou stranách informuje autor Herbert Kratzer o událostech, které se odehrávaly zhruba před měsícem. Článek, který je doplněn sedmi velkými fotografiemi pořízenými fotoreportérem Olegem Homolou, přivádí čtenáře 5. října do okolí Lobkovického paláce, kde bez zbytečných příkras objektivně popisuje tamní atmosféru.

K větší autenticitě prokládá svou zpravodajskou reportáž přímými řečmi přítomných uchazečů o azyl, či nejrůznějšími postřehy („*skupinka čekajících ukázněně sbírala na příkaz pracovníka velvyslanectví NSR plastické talíře a plnila jimi velké bleděmodré igelitové pytle na odpadky.*“).

Pozornosti autora neuniklo ani množství automobilů zanechaných v přilehlých ulicích. („*rozřezaná sedadla či potrhané čalounění svědčí o spěchu, s nimž majitelé či pražští zloději vybírali z úkrytů to,*

87 Svět v obrazech, 13. 10. - 19. 10. ; č. 42, ročník XLV, str. 1

Bakalářská práce

co mělo zůstat skryto. “).

Přestože fotografická část Světa v obrazech byla zpravidla obsáhlejší než ta textová, přinášené informace byly výstižné a v rámci možnosti nestranné a objektivní.

ZÁVĚR

Cílem mé bakalářské práce bylo zjistit, jak o historické události - azylu občanů NDR na velvyslanectví NSR v Praze v roce 1989, informoval dobový tisk.

Pro svůj výzkum jsem si vybrala tři rozdílná periodika. Jako první jsem zjišťovala počet článků a jejich obsah v komunistickém deníku Rudé právo, neboť jsem předpokládala, že v tomto listu by se mělo objevit zdaleka nejvíce jednostranných zpráv se zřetelným ideologickým podtextem.

Druhý deník, který jsem podrobila mému studiu, bylo Svobodné slovo, tedy list Československé strany socialistické. Přestože jsem si byla vědoma nesporného vlivu Rudého práva na obsah ostatních deníků, domnívala jsem se, že by se zde mohly objevit objektivnější informace než u předchozího listu. Tohoto přesvědčení jsem nabyla díky faktu, že událost, o které se zmiňujeme, se odehrála v době, kdy cenzura nebyla již tak důsledná jako v předchozích letech.

Do třetice jsem si vybrala obrazový týdeník Svět v obrazech. Tedy časopis, jehož obsah plnilo převážně obrazové zpravodajství.

Ve vymezeném období jsem si všímala veškerých článků, které se tématu věnovaly; sledovala jsem, jakým způsobem, jak často a v jakém rozsahu se shora uvedená periodika událostem, odehrávajících se na přelomu září a října v Lobkovickém paláci, věnovala.

Mému zkoumání neunikly ani fotografie, otištěné u článků.

Díky tomu jsem došla k následujícím výsledkům:

Nejkreslenější obraz zkoumané události přinášelo na svých stránkách, dle mých správných předpokladů, Rudé právo.

V materiálech zpravodajského charakteru byla směřována fakta s názory a domněnkami, což mělo vést k jednoznačnému vyznění textu - za veškeré problémy týkající se útěků obyvatel NDR do západního Německa nese jednoznačnou vinu NSR.

V člancích tohoto deníku Komunistické strany Československa se objevovala i logicky rozporná tvrzení, zejména v souvislosti s občany NDR, „zmanipulovanými“ k emigraci klamavou kampaní vedenou vládou NSR.

Tisk popisoval východní Němce žádající o azyl často jako nemyslicí bytosti, které se upínají k nerealistické chiměře („...občané NDR byli zřejmě vyzváni západoněmeckou televizí k tomuto způsobu emigrace...“), jako kdyby se ještě donedávna nejednalo o lid vychovaný v podmínkách vědeckého socialismu...

Bakalářská práce

V reflexi Svobodného slova bylo patrné, zda články uveřejněné na svých stranách převzala z ČTK, tisku NDR, nebo zda se na jejich tvorbě podíleli redaktoři Svobodného slova.

Na druhé variantě byla totiž již rozpoznatelná snaha některých žurnalistů přinášet objektivní informace. Jejich články byly často psány reportážní formou, což dokazuje, že se autoři vydávali na místo konání, odkud se pokoušeli přinášet aktuální a nezkršené informace.

Je nutno ale také zmínit, že se ve Svobodném slově objevovaly tendenční články, které byly zpravidla převzaté z tisku socialistických zemí. Například zpráva o italské rodině, toužící pracovat v prosperujícím NDR, působila minimálně rozpačitě.

Naprosto rozdílně referoval o událostech týdeník Svět v obrazech. Jelikož vycházel v rozdílné periodicitě, o problematice na zastupitelském úřadu NSR v Praze informoval v porovnání se zmiňovanými deníky zdaleka nejméně. Rozdílný byl i poměr obrazového a textového zpravodajství. Již dle jeho názvu jde předpokládat, že Svět v obrazech přinášel zpravodajství převážně prostřednictvím fotografií doplněných jen stručným textem. Obsáhlejší články však byly zpravidla psány reportážní formou, a tak se často úspěšně zbavily ideologického podtextu.

Pokud se v této době chtěl čtenář dozvědět obsáhlé informace, které byly pravdivé a nezkršené, musel číst častokrát mezi řádky, nebo se obrátit na zpravodajství přinášené západními médii.

Ve svém výzkumu jsem tedy došla k závěru, že mé domněnky shora uvedené, se potvrdily.

SUMMARY

The aim of this thesis was to find out how different was newspaper's depiction of a particular historical event of 1989, in which citizens of German Democratic Republic asked for asylum on the Embassy of German Federative Republic in Prague.

As first, I have searched in the articles of Rude pravo, the communist's party newspaper, as I have expected this media to have the most non-objectively reporting about this event. Then next, I have as well searched in the articles of Svobodne slovo, the newspaper of Czechoslovakian socialist's party, with the expectation to find a little bit more objective reports. Finally, the third magazine I have chosen, was Svet v obrazech, which is very different from the other two as its reports are mainly photographic.

Using the comparative historical analysis, I have found out this: according to my expectation, the most non-objective reports about the situation came from Rude pravo, on the other hand some articles that appeared in Svobodne slovo were written in reporting style, which made them look much more objective. Finally, thank to the fact that Svet v obrazech used mainly photographs to report the situation its informing was the least affected by the ideology of this period.

Therefore my research has proved my hypothesis.

Použitá literatura

BAHRMANN, Hans. Am ziel vorbei

Berlin : CH. LINKS VERLAG, 2005, ISBN 3-86154-366-9

COTTRELL, Philip. 20. století den po dni

Praha : Nakladatelství DŮM OP, 1994, ISBN 80-85841-12-6

CUHRA, Jaroslav. České země v evropských dějinách

Praha : Nakladatelství Paseka, 2006, ISBN 80-7185-794-7

DUROSELLE, Jean-Baptiste. Dějiny Evropy

Praha : Nakladatelství Fortuna Print, 2005, ISBN 80-7321-180-7

HANZEL, Vladimír. Zrychlený tep dějin

Praha : Nakladatelství Galén, 2006, ISBN 80-7262-426-1

KENNEY, Padraic. Karneval revoluce

Praha : Nakladatelství BB, 2005, ISBN 80-7341-562-3

KILEV, Michal. Chrusčov a rozpad Sovětského svazu

Praha, 1999, ISBN 80-86117-21-9

KINDER, Hermann. Encyklopedický atlas světových dějin

Praha: Lidové noviny, 1998. ISBN 80-7106-243-X

KOSTLÁN, Antonín. Encyklopedie dějin Německa

Praha : Nakladatelství Železný, 2001. ISBN 80-237-3590-X

LAU, Karin. Deutschland auf dem weg zur einheit

Westermann, 1990. ISBN 3-07- 509552-5

MÜLLER, Helmut. Dějiny Německa

Bakalářská práce

Praha : nakladatelství Lidové noviny, s. r. o. ,1995. ISBN 80-7106-125-5

PEČENKA, Marek. Encyklopedie moderní historie

Praha: Nakladatelství Libri, 1995. ISBN 80-85983-01-X

SUK, Jiří. Občanské fórum

Praha : Nakladatelství Mladá fronta, 1997. ISBN 80-85270-72-7

VANČURA, Jiří. Naděje a zklamání : Pražské jaro 1968

Praha : Nakladatelství Mladá fronta, 1990

WEBER, H. Dějiny NDR

Praha: nakladatelství Lidové noviny, s. r. o. ,2002. ISBN 80-7106-558-7

WEISS, Konrad. DER EISERNE VORHANG BRICHT DIE REVOLUTION IN OSTEUROPA

Hamburg: STERN BUCH, 1990 ISBN 3-570 – 02951-4

Časopis Soudobé dějiny, č. II. -III.

Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1999

Obrazová příloha

Rudé právo

Autobusy v sobotu odvezly k vlakům vypraveným z NDR na pražské nádraží několik set občanů Německé demokratické republiky, kteří se neoprávněně zdržovali na půdě velvyslanectví Německé spolkové republiky v Praze. Odtud přes území NDR pokračovali do NSR. Na snímku občané NDR před nástupem do autobusu.

Foto ČTK — MICHAL KALINA

NA ZÁKLADĚ DOHODY MEZI NSR A NDR **Občané NDR opustili zastupitelské úřady NSR**

PRAHA (Od našeho zpravodaje) — Občané Německé demokratické republiky, kteří se neoprávněně zdržovali na zastupitelském úřadě NSR v Praze, v sobotu večer a v noci na neděli velvyslanectví opustili a zvláštními vlaky odcestovali z hlavního města ČSSR do Drážďan a odtud dále do bavorského Hofu. Ve vlaku jim byly vydány západoněmecké pasy.

V sobotu v podvečer se na půdě velvyslanectví shromáždilo podle dosud neúplných údajů na čtyři tisíce občanů NDR, zřejmě vyzvaných západoněmeckou televizí k tomuto způsobu emigrace.

Jak oznámil téhož dne v Berlíně mluvčí ministerstva zahraničí NDR Wolfgang Meyer, vláda Německé demokratické republiky ve snaze vyřešit neúnosnou situaci na západoněmeckých velvyslanectvích v Praze a ve Varšavě dala k vycestování osob, které tam dlely, podnět po konzultacích s vládami ČSSR a PLR.

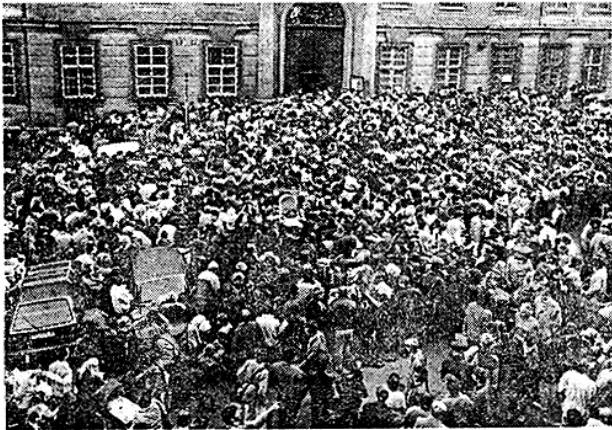
Do Prahy v této souvislosti v sobotu v podvečer přiletěl na krátkou

návštěvu vicekancléř a ministr zahraničních věcí NSR Hans-Dietrich Genscher. Na západoněmeckém zastupitelském úřadě seznámil občany NDR, kteří se tam zdržovali, s výsledky jednání mezi NSR a jejich zemí o řešení situace. S Genscherem se setkal první náměstek ministra zahraničních věcí ČSSR Pavel Sádovský. Genscher se ještě ve večerních hodinách vrátil do NSR.

Vlakové soupravy s občany NDR doprovázeli pracovníci západoněmeckého zastupitelského úřadu v Praze.

[Pokračování na str. 6]

2. října, č. 232/roč. 70, titulní strana *Občané NDR opustili zastupitelské úřady NSR*

Situace před objektem velvyslanectví NSR v Praze se v úterý v podvečer kriticky vyhroutil. Objekt mise byl přeplněn více než pět tisíc občany NDR a dalších asi 1500 osob zcela zaplnilo komunikace v okolí velvyslanectví. To bránilo normálnímu provozu, mimo jiné i průjezdu sanitních vozů do Nemocnice pod Petřínem.
Snímky RP — VÁCLAV JIRSA

Humanitární přístup vlády NDR

[Pokračování ze str. 1]

Velvyslanectví NSR v Praze přestalo podle agentury DPA v úterý přijímat další občany NDR. »Uzavření budovy nemá žádné politické příčiny,« prohlásil podle této agentury mluvčí ministerstva zahraničí NSR v Bonnu Jürgen Chrobog. Při nejlepší vůli, řekl, jsou možnosti velvyslanectví vyčerpány. Jak bylo sděleno z velvyslanectví, panuje v objektu znovu »prekérní situace«.

Jak jsme se sami na místě v úterý v podvečer přesvědčili, velvyslanectví NSR v Praze, na jehož území bylo už přes pět tisíc občanů NDR, bylo uzavřeno. Před budovou mise bylo shromážděno asi 1500 občanů NDR, kteří se dožadovali vstupu, avšak vpouštěny dovnitř byly jenom matky s kojenci a malými dětmi.

V úterý bylo v Praze vydáno prohlášení vedoucího tiskového odboru Úřadu předsednictva vlády ČSSR Miroslava Pavla k dalšímu vývoji kolem velvyslanectví NSR v ČSSR. Právě se v něm:

Vláda ČSSR přistupovala ke všem otázkám spojeným s nelegálním pobytům občanů NDR na území velvyslanectví NSR v Praze s maximální zdrženlivostí. Odpovědné čs.

žadoucí situace, která se negativně projevila i při výkonu konzulárních funkcí velvyslanectví ve vztahu k čs. občanům.

Vzhledem k tomu, že velvyslanectví NSR působící na území ČSSR nadále pokračuje v tomto protiprávním jednání, je ministerstvo zahraničních věcí ČSSR nuceno proti němu důrazně protestovat a naléhavě žádat, aby NSR zabezpečila soulad činnosti svého velvyslanectví s mezinárodním právem.

Postoj NSR odporuje i dokumentům přijatým v rámci helsinského procesu a je dalším důkazem neochoty respektovat existující reality v Evropě. Takovéto jednání nepřispívá k upevnování důvěry, zlepšování současné mezinárodní situace a rozvoji přátelských vztahů, zdůrazňuje se v nótě.

Ministerstvo zahraničních věcí ČSSR rovněž rozhodně odmítá pozici hlášenou NSR o tzv. povinnosti chránit všechny Němce, jež nemá mezinárodně právní opodstatnění. Občanům NDR může poskytovat ochranu pouze Německá demokratická republika jako samostatný, suverénní a nezávislý stát.

V této souvislosti by ministerstvo zahraničních věcí ČSSR chtělo velvyslanectví NSR informovat, že československá strana je připravena

Úsilí vlád NDR a ČSSR o řešení neúnosné situace

Ve středu večer odjel z Prahy první ze zvláštních vlaků s občany NDR ● Jde nejméně o 10 000 osob ● Mimořádná opatření na tratích ČSD ● Navzdory humanitárnímu úsilí vlády ČSSR k vyřešení nenormální situace tvrdí západoněmecký list Bild, že »čeští policisté bili Němce jako dobytek«

PRAHA (Od našich zpravodajů a ČTK) — Jak jsme již informovali ve včerejším vydání našeho listu, bylo na základě rozhodnutí vlády NDR a po dohodě s vládou ČSSR občanům NDR, kteří se zdržovali na velvyslanectví NSR v Praze a v jeho okolí, umožněno vycestovat do NSR. Jak se uvádí ve zprávě agentury ADN, vláda NDR se přitom řídila především ohledem na situaci dětí, které se ocitly v neúnosné situaci.

Po intenzivních jednáních mezi NDR, NSR a ČSSR byly současně s tím vytvořeny podmínky pro vycestování občanů NDR z našeho území. Ve středu odpoledne dorazila na nádraží Praha-Libeň první vlaková souprava deseti vozů, vypravená z NDR. Dalších devět souprav mělo dorazit do Prahy během noci ze středy na čtvrtek. Podle zpráv tiskových agentur došlo na území NDR k pokusům o jejich poškození skupinami provokatérů.

Ve středu v podvečer přijela k nádraží Praha-Libeň první kolona autobusů (vypravených za tím účelem rovněž z NDR) s občany NDR, kteří se předtím nacházeli na velvyslanectví NSR v Praze a v jeho okolí. Šlo o skupinu více než 900 osob, které nastoupily do soupravy, jež krátce po 18. hodině odjela.

Přeprava nejméně 10 000 občanů NDR vyžaduje mimořádná opatření jak v ulicích Prahy, tak i na tratích ČSD.

Jak uvedl v rozhovoru s naším zpravodajem ing. Jan Bartuška, zástupce náčelníka stanice Praha-Libeň: »Zatím počítáme v průběhu noci na čtvrtek s vypravením deseti zvláštních vlaků. Vzhledem k tomu, že dodáváme k soupravám jak lokomotivy, tak i vlakové čety, které doprovázejí soupravy až do Děčína — jak to vyžadují naše předpisy —, bude to mít dopad v příštích dnech i na naši osobní dopravu. Jak lokomotivy, tak čety totiž musíme stáhnout z normálního provozu. A to nemluvíme o komplikacích na vysoce frekventované trati Praha—Děčín, kde je už teď prakticky zastavena veškerá nákladní doprava.«

Naš zpravodaj Michal Kuzmiak telefonoval ve středu večer z nádraží Praha-Libeň tuto zprávu: Mladí lidé, rodiny s dětmi, jen zřídka lze zahlédnout starší tvář. Frenetické výkřiky, volání Deutschland, Deutschland, Neuspořádaný zástup lidí míří k vlakové soupravě, která zanedlouho zamíří přes Děčín a NDR do NSR.

»Proč odcházíte do NSR?« zeptal jsem se dvou chlapců a jedné dívky ve věku kolem dvaceti let. Odpovídají postupně. »Chci peníze a svobodu.« »Chci cestovat« a konečně: »Čekají tam na mne.« »Kdo?« »No... všichni.«

Odpovědi, které svým způsobem svědčí o názorech a uvažování mladých lidí, kteří se sušenkami a plechovkami coca-coly v rukou odjíždějí vstříc budoucnosti, kterou jim televize NSR líčí v nejrůznějších barvách.

Vážné problémy v pražské dopravě

Jak ve středu na zasedání vlády ČSSR prohlásil primátor hlavního města Prahy Zdeněk Horšík, vážným problémem se stalo zhruba 900 vozidel občanů NDR zaparkovaných

(Pokračování na str. 7)

Podle předběžných odhadů je v Praze na 1600 zaparkovaných vozidel opuštěných občany NDR. Komplikují dopravu v úzkých uličkách Malé Strany a stávají se také středem zájmu zlodějů. Jsou proto postupně odtažována na hlídaná parkoviště a o jejich dalším osudu jednájí orgány ČSSR a NDR.
Foto ČTK

5. října, číslo 235/roč. 70, str. 1 *Úsilí vlád NDR a ČSSR O řešení neúnosné situace*

Svobodné slovo

NAŠLO SE ŘEŠENÍ

(Pokračování ze str. 1)

nectví NSR v Praze normalizuje nastolik, aby toto diplomatické zastoupení v ČSSR mohlo plně obnovit svoji činnost.

Samotná akce se uskutečnila v sobotu večer a pokračovala do nedělních ranních hodin. Jak jsme se přesvědčili přímo na místě, před budovou velvyslanectví NSR a v přilehlých ulicích pražské Malé Strany, probíhal odchod velkého množství (západní agentury hovoří asi o pěti tisících osob) v drtivě většině mladých lidí i s malými dětmi, organizovaně a spořádaně. Dlouhý proud mířil k přistávacím autobusům, jež měly pražské poznávací značky i označení NDR a které odjížděly na nádraží v Praze-Libni. Transport začal podle našich informací ve večerních hodinách a ještě v jednu hodinu ranní v neděli se naplňovalo pod dohledem pracovníků západoněmeckého

Cerveného kříže nejméně dvanáct autobusů. Okolí velvyslanectví NSR bylo ještě včera přeplněno množstvím prázdných automobilů se značkami NDR, jež tu uprchlíci zanechali. Jak jsme se dozvěděli na nádraží v Praze-Libni, odjel poslední ze šesti vlaků směrem na Děčín a Drážďany včera asi v 8.30. Soupravy, z nichž každá pojme 800 lidí, odjížděly vzhledem ke klidnějšímu nočnímu provozu celkem bez problémů, i když to pro pracovníky nádraží, jež má jen dvě nástupiště a je určeno především pro nákladní dopravu, znamenalo velké vypětí. Stejně jako okolo celého areálu, kde byl po čilém nočním ruchu velký nepořádek. (jaš)

VARŠAVA — V souladu s dohodou odjelo včera ráno zvláštním vlakem z Varšavy přes území NDR do NSR více než 800 občanů NDR, kteří se od poloviny září neoprávněně zdržovali na velvyslanectví NSR ve Varšavě a později také v jiných objektech na území hlavního města PLR. K vyřešení vzniklé situace přijeli v pátek do Varšavy představitelé NDR a NSR. Výsledkem jejich jednání bylo, že NDR dala svým občanům k dispozici zvláštní vlak do Helmstadtu, kde se emigranti ujmuou orgány NSR.

Jak uvedla agentura PAP, v rozhovorech mezi zástupci NDR a NSR bylo přihlídnuto k humanitárnímu aspektu celé záležitosti, protože mezi občany NDR, kteří chtěli emigrovat do NSR, byly rodiny s malými dětmi a těhotné ženy. NDR prokázala velkou pružnost a pochopení pro tento lidský faktor případu. Polská strana se jednání přímo nezúčastnila a omezila se pouze na poskytnutí organizační a technické pomoci, uvedla agentura PAP.

Mluví ministr zahraničí NDR včera reagoval na situaci vzniklou kolem občanů, kterým bylo umožněno vystěhování do NSR. Zdůraznil, že celý problém nepřivedla NDR, ale NSR tím, že porušila normy mezinárodního práva týkající se chodu zastupitelských úřadů. Podle těchto norem totiž velvyslanectví v Evropě nemohou poskytovat azyl, teki.

Oslavy v Peking

PEKING — Slavnostně vyzdobených ulicích a parčík hlavního města začastnily oslav 40. výročí vzniku ČLR. Podle deníku Pej-ting 2-pao bylo pro tuto příležitost instalováno přes milion nádob s květinami, z toho asi 85000 na hlavním náměstí v náměstí Tchien-an-men. Přimo na něm bylo nově vztyčeno sousost dělníka, rolníka, vojáka a představitelky inteligence symbolizující jednotu čínské společnosti. Na ústředních tribunách Tchien-an-menu byly vyvěšeny portréty zakladatelů ČLR a centru náměstí věvodí obří portrét Sunjatsena, vůdce demokratické revoluce z roku 1911. Dosavadní hlavní událostí svátku se stal festival umění, v jehož rámci v divadlech i na otevřených prostranstvích předvádějí svůj talent zpěváci, tanečníci, akrobáté, ale nechybí například ani módní přehlídky. Mimořádnou podívanou připravili také místní tradičního čínského ohňostroje.

řie: neskládá zbraně

šlko, tuš

2. října, č. 232/roč. XLV, titulní strana Našlo se řešení, str. 2

Na základě respektování

PRAHA (čtk) — Prohlášení M. Pavla, vedoucího tiskového odboru Úřadu předsednictva vlády ČSSR, k dalšímu vývoji kolem velvyslanectví NSR v ČSSR.

Vláda ČSSR přistupovala ke všem otázkám, spojeným s nelegálním pobytem občanů Německé demokratické republiky na území velvyslanectví Německé spolkové republiky v Praze s maximální zdrženlivostí. Odpovědné československé orgány poskytly potřebnou humanitární, zdravotnickou, zásobovací a další technickou pomoc. Vláda ČSSR se iniciativně i aktivně podílela na hledání všestranně přijatelných východisek ze situace, která v žádném případě nevznikla naším zaviněním. Poté, co se našlo odpovídající řešení, vytvořili jsme nezbytné právní i technické podmínky, aby občané NDR mohli opustit území velvyslanectví NSR v Praze a poté i ČSSR. Současně jsme byli informováni, že vláda NSR zajistí, aby se podobná situace neopakovala. Po několika hodinách však bylo velvyslanectví NSR v Praze opět otevřeno přílivu uprchlíků z NDR.

Považujeme tento krok orgánů NSR za nezodpovědný. Je v naprostém rozporu s mezinárodními dohodnutými pravidly o činnosti diplomatických misí, které upravuje vídeňská úmluva o diplomatic-

[Pokračování na str. 4]

4. října, č. 234/roč. XLV, titulní strana *Řešení problému*

A tak mne napadlo

Patím ke generaci, které zčásti zažila válku a po ní byla cílevědomě vedena k tomu, aby snila s planoucím srdcem o zítřku v jasných barvách. Neměli jsme klápy na očích. Viděli jsme, že se i v časech pozdějších kolem nás děje také příkoří. Hudební skladatelé i textaři populárních písní však skládali a psali většinou písně o překrásné, pohádkové době, ke které se ubíráme. Básníci se předstíhovali v optimistických verších, básnili o modrých košilích a rudých srdcích. Politici rysovali budoucnost zblavenou pádnými žebříky. Téměř nikdo nepředpokládal zbrohatství bez podílu poctivé práce, nikdo si nepředstavoval ulice s veksálky ani sebemenší sociální nespravedlnost pro lidi, kteří se žijí vlastním rukama. Leccos se z minulých lákavě vize vyplnilo. Pokrok se nedal zastavit. Svě ušili do něho vložili tisíce poctivých lidí. Došlo však i k velkým klamáním a k vystřízlivění ze snu o velkém slunci.

Mockrát na tu dobu vzpomínám a snažím se pochopit kořeny jejího charakteru. Nečetli jsme v té proslé době jenom Rytíře zlaté hvězdy, ale také Dostojevského Idiota a Katkův Zámek a hodně později Bulgakovova Mistra a Markétku. Věděli jsme, že náš den nevznikl jenom z usilovné práce, ale i ze snění, věděli jsme, že Campanellův Sluneční stát a Moorova Utopie vznikaly z představ a z tužby po lepší světě, přestože ten svět byl zachvácen marasmem žla.

I naše minulé doba obsehovala obojí — dobré i zlé. Ale bez snění o lepším se žít nedá. Bez veliké touhy a naděje se nedá uchopit nepoznané. Žádný člověk nechce umírat zaživa, ani nechce uschnout ve stoje.

V poslední době slyším u nás stále častěji jakýsi novodobý slogan, který prosákl do všech vrstev. Leckdy se mi zdá, že jej dokonce zpíváme unisono:

„Bude hůl, bude těžko, bude ještě hůl!“
Připoují se k němu lidé střízlivého ducha, jimž přirozený instinkt ukazuje směr střízelky kompasu. Na vlastních očích vidí, kolik neohospodárnosti s materiálem a myšlenkami je kolem nich. Jak jsme zpusťovali přírodu — krajinu i vzduch, a jak onemocněly lidské vztahy. Zrovna včera jsem zhlédl v pražském kinu Blaník krátký film „Kdo za tomúže?“ o rozpadajících se kulturních hodnotách, které se ještě počítám sedesátých let lesky a sloužily člověku. Ted čekají na pyrotechniky, čekají na odpálení a na demolici.

Co jiného si může myslet člověk, setkávající se s podobnými jevy? Nic jiného než to, co pak říká nahlas:

„Bude hůl, bude těžko, bude ještě hůl!“
Vždycky se dá něco udělat. Pamatuji si, jak se můj kolega Vladimír Kovář pustil před třemi lety ve vikendové příloze Mladé fronty do novinářské vavčky s „nadšenci“, kteří chtěli co nejrychleji zbourat pražský hotel Palace. Na jeho místě měli postavit zbrusu nový hotel. Tenkrát zvižtil rozum proti nerozumu. Ted jsme se slávy rekonstruovaný hotel Palace otevřeli, v každém případě je to pomník našeho zdravého rozumu.

Postavili jej jiní lidé než ti, kteří jej chtěli před třemi lety zbourat.

V poslední době slyším stále častěji jakýsi novodobý slogan, který prosákl do naší krve.

Připoují se k němu i lidé, kteří mají velkou odpovědnost a jejich rozhodnutí ovlivňovala a ovlivňují mnoho lidských osudů; váha jejich slova často rozhoduje o značných finančních částkách, investicích, o značném bohatství či bankrotu.

Také z jejich úst teď častokrát slyším:
„Vydří! Bude hůl, bude těžko, bude ještě hůl!“
Moje babička by tímto „odpovědným“ slyškům určité řekla:
„Mládenci, vždyť vy si nevidíte ani na špičku nosu, natož pak do huby. Cožpak je možné něco rozvrtat a pak po druhých papouškovat, že bude hůl, že bude těžko? Nejprve si sami zameřte před vlastním prahem!“ Babička mluvila hanácky a její řeč byla vždycky jadrná. Příroda jí radila, že na hrubý pytel patří vždycky hrubá záplata.

Proroci přicházejí a potutelně poznamenávají jenom mezi čtyřma očima:
„Vydří! Bude hůl, bude těžko, bude ještě hůl!“
Nevidím před očima růžový svět ani existenci člověčího supermana — ale jedno se ve mně pořád silněji vzpouzí: Proč nás zastráší rytíři zbabělou těžkostí a hrůzou? Nevěřím těmhle řečům...

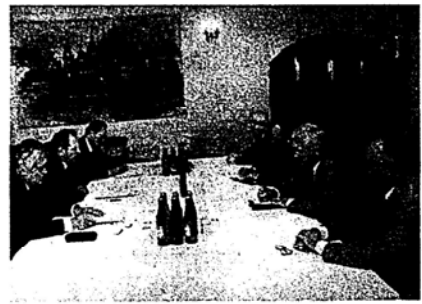
S takovým heslem se totiž nedá ani žít, natož pak prožit nový svět. S takovým heslem a s takovou filozofií se dá čekat jenom na smrt, anebo na uschnutí zaživa.

Zdeněk Hrabica

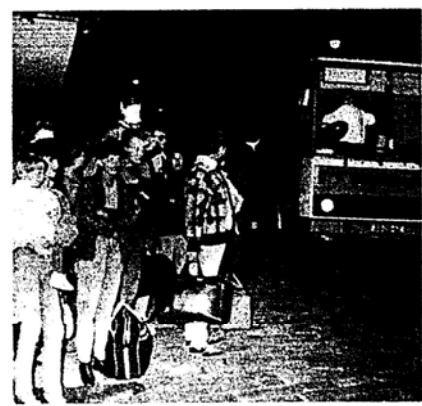
ZDENĚK HRABICA, 6. října 1989

SPOLEČNÉ JEDNÁNÍ TŘÍ VLÁD — Ke společnému jednání se 2. října v Praze sešly vlády ČSSR, CSR a SSR. Na programu rokování byl průběh přestavby hospodářského mechanismu a zejména další opatření reformní povahy, která vstoupí v platnost od 1. ledna příštího roku; dále návrhy státního plánu a rozpočtu pro rok 1990. Na snímku předseda vlády ČSSR Ladislav Adamec při projevu.

PŘEDSTAVITELÉ NEKOMUNISTICKÝCH STRAN U M. JAKEŠE — Generální tajemník ÚV KSČ Miloš Jakeš se 27. září sešel v Praze s představiteli nekomunistických stran sdružených v Národní frontě. Na snímku předseda Čs. strany lidové Zbyněk Žalman (čtvrtý zprava), předseda Čs. strany socialistické Bohuslav Kužera (třetí zprava), předseda Strany slovenské obrody Jozef Šimúth (druhý zprava) a předseda Strany slobody Kamil Brodžiansky (vpravo). Předmětem jednání byly otázky dalšího hospodářského a sociálního rozvoje Československa a problematika spojená s přípravou nové ústavy ČSSR.

ODJEZD OBČANŮ NDR DO NSR — Několik tisíc občanů NDR, kteří se neoprávněně zdržovali na půdě velvyslanectví NSR v Praze, bylo 30. září a v prvních říjnových dnech postupně dopraveno do NSR. Toto humanitární řešení krizové situace bylo výsledkem jednání mezi vládami ČSSR, NDR a NSR. Se záměrem zabránit opakování tohoto jevu byla dočasně obnovena vízová povinnost pro občany NDR cestující do Československa. Evropský i světový tisk ocenil přístup československých úřadů jako humaní. — Na snímku ČTK občané NDR před nástupem do autobusu poblíž velvyslanectví NSR.

ZASEDÁNÍ VOJENSKÉ RADY VARŠAVSKÉ SMLOUVY — Ve Varšavě se v minulých dnech uskutečnilo 40. zasedání vojenské rady Spojených ozbrojených sil Varšavské smlouvy. Zasedání řídil hlavní velitel Spojených ozbrojených sil armádní generál Pjotr Lušev. Na snímku vedoucí delegaci před zahájením zasedání.

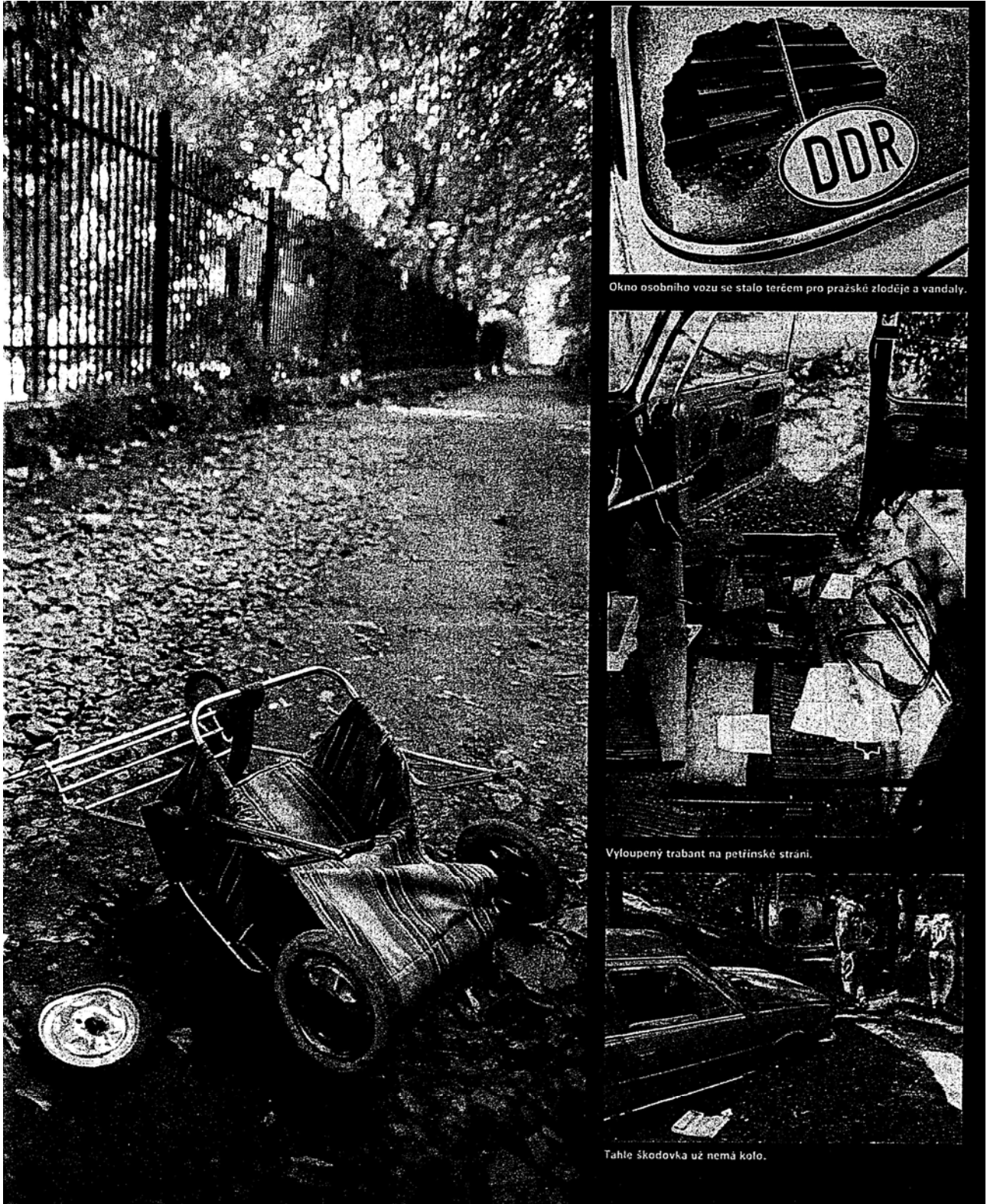

CENA ZA KAMERU — Na letošním karlovarském Tourfilmu byla udělena cena časopisu Svět v obrazech filmu Poéma o jižních Čechách, kterou předal zástupkyní Jihočeského KNV J. Tomšíkové ředitelka festivalu L. Vaiglová a šéfredaktor Světa v obrazech Z. Hrabica. Snímek O. Homola

POLICIE PŘED SOUDEM — Za bezdůvodnou brutalitu vůči demonstrujícím mladým lidem se v Johannesburgu dostali před soud dva bílí policisté. Jejich kolega vystupuje jako svědek. Incident, který se odehrál po parlamentních volbách, byl jenom jedním z mnoha: „bezpečnostní síly“ zavraždily v průběhu nepokojů přinejmenším 60 lidí. Na snímku Stacey Kentová, spolupracovnice liberálního týdeníku „Weekly Mail“, která byla při policejním zásahu rovněž zraněna. Jak je vidět, před policejním terorem už nechrání ani bílá plet.

PAPÍROVÁ KALAMITA Upozorňujeme čtenáře našeho časopisu na dočasnou změnu papíru Světa v obrazech. Podle sdělení státního podniku Polygrafický průmysl došlo ve výrobní hale papírenského závodu v České Kamenici k havarijní situaci, jejíž důsledky se mohou promítnout i do příštího roku. Z tohoto důvodu bude následujících šest až osm čísel našeho časopisu tištěno na dřevitýlustracní hlubotiskový papír z Jihočeských papíren Větrná. Redakce

13. 10. - 19. 10. , č. 42, roč. XLV, str. 1 *Odjezd občanů NDR do NSR*

Zaznamenali jsme u velvyslanectví NSR v Praze:
Dny předtím,

DEN POTÉ

HERBERT KRATZER / Snímky OLEG HOMOLA a JIŘÍ VOTYPKA (1)

„Jsem nadšená. Dostala jsem teplý čaj, slíbili mi dokonce i nejaké osácení. To víte, mám jen to, v čem jsem odjela z domova.“ svěřuje se reportérce rozhlasové stanice Deutschlandfunk se svými prvními dojmy z Německé spolkové republiky Urschula Kleinová na nádraží v bavorském Hofu. Je jednou z oněch zhruba více než deseti tisíc občanů NDR, poutníků s balíčkem sušenek a plechovkou coca-coly ze zásob zapadoněmeckého Červeného kříže, jak je nazvaly noviny NSR. Je jednou z těch, kdož se v prvních říjnových dnech snažili si prosadit cestu na Západ oblehaním velvyslanectví NSR v Praze, aby následovala ty své spoluobčany, kteří si nelegálním pobýtem v prostorách tohoto zastupitelského úřadu vynutili odjezd do bonnského státu na sklonku září.

Je čtvrtek 5. října, krátce po půl deváté ráno. S redakčním fotoreportérem Olegem Homolou se vypravujeme do Vlašské ulice na pražské hlalé Straně, k sídlu ambasády NSR. Panuje tu poměrný klid. Po intenzivních jednáních mezi NDR, NSR a ČSSR byly předešlého dne vytvořeny podmínky pro vycestování této skupiny občanů sousední země z našeho území. Prahu opouštěli ve večerních hodinách zvláštními vlakovými soupravami z NDR, první z nich před několika hodinami dorazili na nádraží v bavorském Hofu.

Před budovou diplomatické mise NSR mezitím nakládají pracovníci Deutsches Rotes Kreuz do přistavných kamionů příkrvyky, které měli žadatelé o azyl k dispozici. Stany v její zahradě osířely, u vchodu do areálu se nudi zpravodajský tým televizní společnosti ZDF z NSR.

V duchu se mi vybavuje atmosféra věrejšího odpoledně:

Procházel jsem tudy, a prostranství před velvyslanectvím bylo zaplněno stovkami lidí, další se tlačili po celé délce příkré se svažující ulice. Převazovali mláď, Byli mezi nimi manželé s malými caparty i odrostlejšími školáky. Většinou jen tak nahleho, s čílebníkem přes rameno nebo tlumokem na zádech. Na distanc od nich se držel dobře oblečený muž středního věku, bedlivě hlídal několik naditých cestovních brašen, na nich trůnil přenosný barevný televizor.

Ze zastupu se ozval dětský pláč, bylo slyšet podrážděný hlas mladé matky:

„Když máš řízen, tak si řekni střeďovi z Červeného kříže o kolu.“

Vedle se skupina chlapců utrzovala prostřednictvím kolující láhve žitné z Nordhausenu ve svých postojích. Pozornost mezi nimi poutala mladá dvojice s novotou svítcími snubními prsteny.

Atmosféra byla nasakla nejistotou. Skupinka čekajících ukázněně sbírala

24 25

na příkaz pracovníka velvyslanectví NSR plastíkové talíře s nevábně vyhlížejícími zbytky eintopfu, plnila jimi velké blodúmedré igelitové pytle na odpadky a odnášela je na druhou stranu ulice. Další zametali chodník před diplomatickou misí.

Na dotazy, proč chltíží do NSR, odpovídala většina pokrčením ramen nebo velice lakonicky: „Chceme cestovat.“ „Užít si.“ „Koupim si auto a vi-deo.“

Odpovědi zněly rozpačité či sebejisté. Připomenul jsem si, že není náhodou, že polhauka o krysařovi z Himmeln, který svou melodií zvalil zástupy, vznikla právě v německém kulturním prostředí.

Utržky odpovědí, střípy scén, jež se zde odhrávaly, mi víří hlavou i den poté, když s naším fotoreportérem stoupáme Vlašskou ulicí. Napětí, jež v těchto místech vládlo ještě před necelými čtyřnadvaceti hodinami, připomínají pouze hromady odpadků: rozslapané plechovky od coca-coly, střepy láhvi, normácké papíry, polámaný dětský kočárek... A hlavně řady automobilů zaparkované vsude na Male Straně.

Rozřezaná sedadla či potrhávané čalounění svědčí o spechu, s nímž majitelé či pražští zloději vybírali z ukrytí to, co mělo zůstat skryté. Navíc má část vozů vypáčená okénka, dalším chybějí kola, z jiných zůstala hola koberce. Postarala se o to domácí spódnina. Od 1. října zadrželi příslušníci OS SNB v Praze i v okolí velvyslanectví NSR celkem šest osobností pachatelů, kteří kradli součástky a vybavení z opustených vozů. Šest z nich bylo přistiháno, když se snažili odjet s odcizenými automobily, někteří i za bílého dne. Právě kvůli nim se za okénky vozů turistů z NDR, kteří jsou v těchto dnech v naší zemi, objevují výmluvně, český psané tabulky: „Jsem u vás na dovolené!“

Při další cestě kolega fotografuje několik perfektně očištěných aut s nimiž jejich majitelé vysílali teměř až do poloviny Petřína. Navzdory značce zakazu vjezdu i tomu, že vzhůru vede jen úzký chodíček pro peši. Maminky s kočárky, které si tudy vylly v proslu-ném říjnovém ránu na procházku, odvracejí tvář před objektivem, přítomnost fotoreportera však ani trochu neruší skupinu mladíků, kteří abstoupili jeďen ze zaparkovaných trabantů a nahlas uvažují, co z nějby mohli zpeněžit. Připomínají tak trochu supy, sletající se nad kořisti.

Ve stejné době přijíždějí do malo-stranských ulic odtahové vozy, doprovázené příslušníky SNB, a nastupují do nich čtyři metary z Pražských komunikací. Mají zbavit tuto část naší metropole stáry po nas stěvnících, kteří naplnili jako tisíce jiných obdivovat její stáletou krásu. Nырřz za sebou sáhnit mosty.

Občané NDR před budovou velvyslanectví NSR: v Praze.

Vozy Červeného kříže NSR ve Vlašské ulici.

Den poté v zahradě velvyslanectví NSR: opuštěné stany a napařádek.

Pres tenhle plát v zadním traktu zastupitelského úřadu NSR přelézali z přítrinské stran stovky občanů NDR. Ve čtvrtek 5. října tu už nebyla ani noha, zůstal jen polámaný kočárek a prázdná láhev.